

ประวัติศาสตร์เกาหลี่

- บทที่ 1 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์
- บทที่ 2 เกาหลี่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19
- บทที่ 3 เกาหลี่ : ชะตากรรมที่ลิขิตเองมิได้
- บทที่ 4 สงครามเกาหลี่ : ใครลิขิต ?
- บทที่ 5 เกาหลี่ : ปัญหาที่แก้ไขมิได้

บทที่ 1

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

เกาหลีเป็นประเทศหนึ่งที่อาจจะนับเนื่องได้ว่าเป็น “เหยื่อธรรม” แห่งการเมืองโลกตั้งแต่ ค.ศ. 1870 สถานการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกล้วนมีเกาหลีเป็นปัจจัยเกี่ยวข้องด้วยในทางใดทางหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ เพราะลักษณะที่ตั้งของเกาหลีอยู่บนเส้นทางแห่งการสร้างจักรวรรดิของสามมหาอำนาจคือ จีน รัสเซียและญี่ปุ่น สงครามจีนกับญี่ปุ่น (ค.ศ. 1894-1895) และสงครามญี่ปุ่นกับรัสเซีย (ค.ศ. 1904-1905) ตลอดจนสงครามเกาหลี (ค.ศ. 1950-1953) ล้วนเกิดขึ้นด้วยเหตุเกาหลีเป็นปัจจัยสำคัญ เกาหลีซึ่งเป็นประเทศเล็กแต่มีความสำคัญมากถึงเพียงนั้นในวงการเมืองโลกจึงเป็นประเทศที่ควรแก่การศึกษาว่าได้ต่อสู้เพื่อความอยู่รอดได้อย่างไรจนถึงปัจจุบัน ประวัติศาสตร์เกาหลีเป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษาเพื่อเป็นอุทาหรณ์ถึงหลักการสามัคคีธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่เกาหลีขาดมากในปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20

ลักษณะเด่นของเกาหลี

1. ลักษณะพื้นที่

เกาหลีตั้งอยู่บนคาบสมุทรเกาหลี มีพรมแดนจดจีนส่วนหนึ่งและรัสเซียอีกส่วนหนึ่งขนาดพื้นที่ประเทศมีประมาณ 86,000 ตารางไมล์ มีลักษณะพื้นที่เป็นภูเขามาก พื้นที่เพาะปลูกมีเพียงครึ่งหนึ่งของที่ดินทั้งหมด ภาคเหนือมีทรัพยากรธรรมชาติอันเหมาะสมแก่การพัฒนาอุตสาหกรรมมากคือ ถ่านหิน เหล็ก แกรไฟต์ (Graphite) ทังสแตน ทองแดง เป็นต้น พลังไฟฟ้าจากพลังน้ำได้จากแม่น้ำยาลู (Yalu) ในภาคเหนือ นั้น อิทธิพลแห่งประวัติศาสตร์และอำนาจการเมือง (Power politics) ล้วนมีเหตุให้บังเอิญมาบรรจบกัน ในขณะที่ภาคใต้เป็นแหล่งการเกษตร และไม่ถือว่ามีอุตสาหกรรมมากเหมือนภาคเหนือ แต่โดยภาพรวมแล้ว เกาหลีเป็นประเทศกสิกรรม

2. ภูมิอากาศ

เกาหลีมีภูมิอากาศร้อนและชื้นในฤดูร้อน และในฤดูหนาว ภูมิอากาศแห้งแล้งและหนาวเย็น

3. ประชากร

ประชากรเกาหลีโดยรูปร่างหน้าตาแล้วคล้ายคลึงกับพวกเผ่าพันธุ์มองโกลอยด์มาก ในศตวรรษที่ 19 เกาหลีมีประชากรประมาณ 7-8 ล้านคน ภาษาที่พูดกันคือภาษาที่ใกล้เคียงกับภาษาของชนที่อิกเซอัสไต (Altaic Speaking Language)

4. ลักษณะที่ตั้ง

โดยที่เกาหลีเป็นประเทศที่ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างมหาอำนาจคือจีน รัสเซียและญี่ปุ่น ทำให้เกาหลีเป็นประเทศที่โดดเด่นในคาบสมุทรมาตลอดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับของสามมหาอำนาจ' เกาหลีเป็นเขตยุทธศาสตร์แห่งการติดต่อระหว่างสามมหาอำนาจและเป็นจุดยุทธศาสตร์ทั้งในแง่รบรุกและตั้งรับของสามมหาอำนาจ' ประวัติศาสตร์ของสามมหาอำนาจในด้านการสร้างจักรวรรดิล้วนมีเรื่องเกาหลีเกี่ยวข้องด้วยอย่างแยกไม่ออก และประวัติศาสตร์เกาหลีก็ดำเนินไปในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับสามมหาอำนาจอย่างยากที่จะให้เกาหลีมีวิถีทางลัดทางประวัติศาสตร์ที่เป็นอิสระได้อย่างแท้จริงโดยตลอด แต่ก็น่าประหลาดมิใช่น้อยว่า เมื่อตะวันตกติดต่อกับเอเชียตะวันออกในศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมานั้น เกาหลีเป็นประเทศที่ตะวันตกมิได้สนใจใคร่ติดต่อกับเอเชียเท่าใดนัก จนเมื่อตะวันตกเปิดประเทศจีนแล้ว เกาหลีจึงตกเป็นเหยื่ออธรรมอย่างแท้จริง

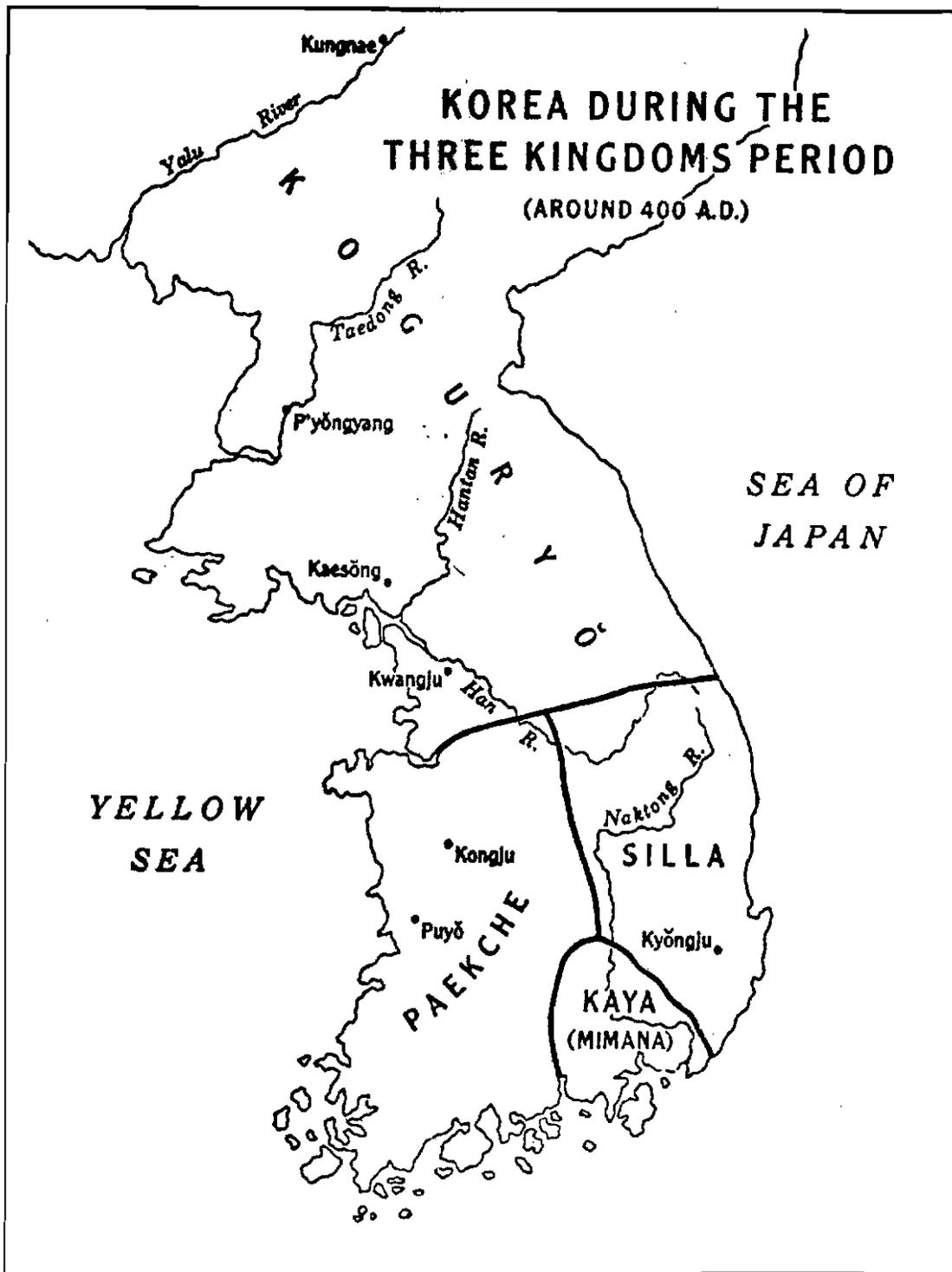
พัฒนาทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์เกาหลีเริ่มต้นจากการเป็นแคว้นแคว้นอิสระไม่ขึ้นต่อกันแล้วต่อมามีแคว้นโชซอน (Choson) ที่มีอำนาจมากที่สุดในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล ความเป็นเอกราชของเกาหลีมิได้ดำรงอยู่นานเท่าใดนัก ประมาณ 108 ปี ก่อนคริสตกาล จีนภายใต้ราชวงศ์ฮั่น (Han) ได้พิชิตเกาหลี นับแต่นั้นมา เกาหลีได้เป็นเมืองขึ้นของจีนถึง 400 ปี จนถึง ค.ศ. 313 แต่แม้จะได้เอกราชใน ค.ศ. 400 เกาหลีมิได้มีเอกภาพ ได้มีการแบ่งออกเป็นสามอาณาจักร (Three kingdoms)

ในระหว่างที่เป็นอาณานิคมหรือเมืองขึ้นของจีนนั้น ภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเกาหลีมีความอุดมสมบูรณ์และมั่งคั่งมากเพราะเป็นศูนย์กลางการค้าของจีนเกาหลีและญี่ปุ่น ภาคนี้ได้สร้างความเจริญสืบต่อเนื่องถ่ายทอดมาสู่เกาหลีในสมัยสามอาณาจักรซึ่งได้แก่

1. อาณาจักรโคกูริเยว (Koguryo) ในภาคเหนือ
2. อาณาจักรปักชี (Paekche) ในภาคตะวันตกเฉียงใต้
3. อาณาจักรซิลลา (Silla) ในภาคตะวันออกเฉียงใต้

โดยที่เป็นเมืองขึ้นและมีลักษณะที่ตั้งประชิดจีน ทำให้เกาหลีได้รับอิทธิพลอารยธรรมจีนเป็นธรรมชาติวิสัย แม้ภายหลังเกาหลีได้รับเอกราชและรณรงค์กวาดล้างขับไล่คนจีนออกนอกประเทศ ใน ค.ศ. 668 อาณาจักรโคกูริเยวได้ถูกทำลายลงและเกาหลีรวมกันได้ภายใต้การนำของอาณาจักรซิลลา แต่อิทธิพลจีนยังคงมีปรากฏอยู่ เกาหลีได้ยอมรับความเจริญของจีนและรับแบบอย่างสถาบันการปกครองและเศรษฐกิจของจีน จนกล่าวกันว่า ซิลลาคือ "ถังจิ๋ว" (Little Tang) เมืองหลวงเกาหลีในยุคทองนี้ได้แก่ เมืองกองจิ๋ว (Kyongju) แต่ไม่นานนัก อาณาจักรซิลลาได้สิ้นสุดลงเมื่อมีการลอบปลงพระชนม์กษัตริย์ใน ค.ศ. 780 และได้มีการเลือกตั้งกษัตริย์พระองค์ใหม่ขึ้น เป็น

เกาหลีสมัยสามราชอาณาจักร

เหตุให้เกิดกบฏชิงอำนาจกันเอง หรือมา กับการที่ประชาชนระดับล่างแสดงความไม่พอใจระบอบ การปกครอง ชั้นระดับล่างเหล่านั้นได้เล่นเรือออกแสวงหาโชคลาภและการค้าตั้งแต่ศตวรรษที่ 9 และอีกหนทางหนึ่งที่จะแสดงออกถึงความไม่พอใจคือ ชาวนากบฏ ความระส่ำระสายท้ายสุดได้ยุติ ลงเมื่อเกาหลีรวมตัวกันได้อีกครั้งหนึ่งใน ค.ศ. 936 ผู้กษัตริย์ชื่อ วังกง (Wang kon) ได้ตั้งตนเป็น กษัตริย์และสถาปนาราชวงศ์โคเรีย (Koryo) ขึ้นโดยมีเมืองเคซอง (Kaesong) เป็นราชธานี

เกาหลีในสมัยราชวงศ์โคเรีย (ค.ศ. 918-1392) ได้พัฒนาสังคมและประวัติศาสตร์ของ ตนไปในทิศทางและแบบอย่างที่เป็นตัวของตัวเองมากขึ้น แต่ระบบการปกครองยังคงรูปแบบจีน ราชวงศ์โคเรียท้ายสุดเผชิญกับ “กบฏกรรมกบฏ” กล่าวคือ ได้ประสบกับความแตกแยกชิง อำนาจกันเองภายใน ชุนศึกเป็นใหญ่ในแผ่นดินอย่างแท้จริง ตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 เกาหลีได้ก้าวเข้า สู่สมัยชุนศึก (Feudal Period) อันเป็นยุคกลางที่เกาหลีเผชิญการปล้นสะดมที่ชิงบ้านเมืองและการ รุกรานหลายครั้งจากพวกแมนจู (Manchu) และจีน ใน ค.ศ. 1231 จีนภายใต้ราชวงศ์หยวน (Yuan) ของชาวมองโกลได้พิชิตเกาหลีและปล้นสะดมทำลายเกาหลีจนราบคาบโดยสิ้นเวลาถึง 50 ปีเต็มๆ ใน ค.ศ. 1258 เกาหลียอมสยบต่อมองโกล

เมื่อสิ้นราชวงศ์โคเรียด้วยน้ำมือมองโกลแล้ว ได้มีราชวงศ์ใหม่ขึ้นมาแทนที่คือ ราชวงศ์ยิ (Yi) ภายใต้การนำของชุนคิกย็องเย (Yi Song-gye) ซึ่งปกครองเกาหลีจนถึงปี ค.ศ. 1910 ใน สมัยราชวงศ์นี้ มีช่วงหนึ่งที่เกาหลีมียุคทองคือสมัยศตวรรษที่ 15 แต่หลังจากนั้น เกาหลีตกอยู่ใน ยุคสมัยแห่งความเสื่อม

โครงสร้างของสังคม

ตั้งแต่สมัยราชวงศ์โคเรีย เกาหลีได้แบ่งชนชั้นสังคมเป็นดังนี้

1. ชนชั้นสูงที่สืบทอดได้ในวงศ์สกุล (Hereditary Aristocracy) ชนชั้นนี้ผูกขาดตำแหน่ง ราชการระดับสูง มีรายได้จากผลผลิตที่ผลิตเป็นเงินเดือน และเป็นเจ้าของที่ดินที่ตนมิได้อยู่อาศัย แต่ได้ครอบครองมากมาย (Absentee landlords) ความยิ่งใหญ่ของตระกูลต่างๆ ในชนชั้นนี้มิได้ เป็นเหตุก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้น เพราะตระกูลที่มั่งคั่งและมีอำนาจย่อมแข่งขันกันแสวงหาลาภยศ สักการและอำนาจวาสนา ตลอดจนแข่งขันกันเป็นที่โปรดปรานของพระราชวงศ์

ตำแหน่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เป็นตำแหน่งอันทรงเกียรติมีหน้าที่ราชการสำคัญใน นครหลวง เมื่อกระทำผิดอันใด บทลงโทษที่ถือกันว่าเสียเกียรติศักดิ์ศรีมากคือ การเนรเทศมิให้ เข้าเฝ้า ชนชั้นสูงตามภูมิภาคและท้องถิ่น (Local aristocracy) มีหน้าที่ปกครองราษฎร และเพื่อเป็น การค้าประกันความจงรักภักดี ชนชั้นสูงต้องมีบุตรหลานญาติมิตรของตนเป็นตัวประกันที่นครหลวงด้วย

2. สามัญชน มีหน้าที่เสียภาษีอากร ถูกเรียกเกณฑ์แรงงานประจำเป็นระยะ ๆ แล้วแต่ จะกำหนด (Corvée labor) สามัญชนคือชนชั้นที่เป็นฐานรองรับระบบการปกครองและสังคมทั้งหมด

3. โพร* ผู้มีชาติกำเนิดอันต่ำทราม และพวกทาสซึ่งมีทั้งทาสหลวงและทาสเอกชน
ชนชั้นนั้นเป็นชนชั้นโดยสายสืบสกุลวงศ์ ไม่มีโอกาสสร้างฐานะเพื่อเปลี่ยนสถานภาพของตน
ต่อมาราชวงศ์ยี่ได้กำหนดชนชั้นใหม่เป็นดังนี้
1. ข้าราชการทหารและพลเรือน ผู้มีทั้งตำแหน่งราชการ มีอำนาจการเมืองและมีที่ดิน
มากมาย ข้าราชการทหารพลเรือนเป็นคณะบุคคล 2 กลุ่ม ("two groups"-Yangban) เป็นชน
ชั้นที่มีอำนาจอิทธิพลสูงมาก
 2. ชนชั้นกลาง เป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยและผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์และศิลป์
 3. สามัญชน มีหน้าที่ผลิตคือเพาะปลูก เสียภาษีให้รัฐและให้แรงงานแก่รัฐ ชนชั้นนั้น
เป็นประชาชนส่วนใหญ่ของรัฐที่หลังสู้ฟ้า หน้าสู้ดิน
 4. โพร คือ กรรมกร ทาส โสเภณี นักแสดงเดินกินรำกึน

โครงสร้างการปกครอง

ในสมัยแรกเริ่ม การปกครองมีรูปแบบเป็นการปกครองโดยชนชั้นสูงที่สืบทอดอำนาจใน
วงศ์สกุล การมีผู้ปกครองเป็นสตรี (Matriachy) ก็คงมีในสมัยดังกล่าว การปกครองได้รับคตินิยม
ของยุคสมัยเป็นเครื่องสร้างความถูกต้องชอบธรรมของการใช้อำนาจการปกครอง

ตำนานเทพนิยายเกาหลีแสดงความนิยมของเกาหลีที่หนักไปในด้านการนับถือบูชาเทพเจ้า
มากมาย ที่ได้รับความเคารพนับถือมาก คือ ผีตีผีร้าย (Shamanistic demon คติความเชื่อว่า ผีตีผี
ร้ายตามอิทธิพลของนักบวชหรือหมอยา) ต่อมา ในศตวรรษที่ 3 เกาหลีรับอารยธรรมจากชนต่าง ๆ
ในภาคเหนือของเอเชียและอารยธรรมของจีนด้วย คตินิยมเทพได้พัฒนาไปสู่ความคิดเรื่องผู้นำคือ
เทวราชผู้สืบสายสกุลวงศ์จากสัตว์ผสมจากเสือและหมี

แต่เมื่อจีนปกครองเกาหลี การปกครองตามคตินิยมดังกล่าวได้เปลี่ยนไป คติมหายานจีน
เป็นตัวเชื่อมให้เกาหลีรับอารยธรรมจีน จีนได้ตั้งศูนย์บริหารที่โลลัง (Lo-lang หรือ Nang nang)
มีเมืองเปียงยาง (P'yong yang) เป็นเมืองหลวง การปกครองของเกาหลีเป็นแบบอย่างจีนโดยแท้
นับแต่นั้นมา จนเมื่อเกาหลีเป็นเอกราชแล้ว รูปแบบการปกครองจึงเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง
ถึงกระนั้น เกาหลีในสมัยอาณาจักรลีลา ยังจำเป็นต้องปรับปรุงการปกครองโดยรับแบบอย่าง
สถาบันการปกครองและเศรษฐกิจของจีน เพราะในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อนั้น ระเบียบแบบแผนใน
สังคมเกาหลีเสื่อมทรามลงมากเกือบจะไม่มีชื่อไม่มีแป่ อย่างไรก็ตาม เกาหลียังคงรูปแบบอย่าง
เกาหลีไว้ได้บ้าง ดังเช่น หลักการที่ว่าชาติกำเนิดเป็นเครื่องกำหนดสถานภาพและหน้าที่ของบุคคล

*โพร ในที่นี้หมายถึงผู้ที่ถูกดูถูกเหยียดหยามว่าต่ำทราม เพราะมีชาติกำเนิดต่ำต้อย มิได้หมายถึงสถานภาพแห่งสังคมตาม
นิยมของไทย

ในสังคม ระบบราชการของเกาหลีไม่นิยมใช้ระบบการสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการ ครอบคลุมอยู่
ยังคงมีสิทธิ์ผูกขาดตำแหน่งราชการระดับสูง และพระราชวงศ์เองก็ยังคงฝ่ายการปกครองดูแลอย่าง
ใกล้ชิด

อย่างไรก็ตาม ระบบสังคมเกาหลีเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกาหลีไม่มีพื้นฐานอัน
เหมาะสมแก่การปกครองแบบจีนที่เป็นแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางและมีระบบราชการ แบบ
อย่างเท่าที่เกาหลีรับจากจีนเองก็ปรากฏว่าไม่สามารถจะเข้ากันได้กับแบบแผนการปกครองและ
สังคมเดิมของเกาหลี เมื่อราชวงศ์โคเรียปกครองเกาหลี การรับแบบอย่างการปกครองจีนยังเป็น
ความจำเป็น ดังจะเห็นได้ว่า ในส่วนกลาง เกาหลีมีระบบราชการ (Bureaucratic Central Government)
ดำเนินการปกครองลงไปสู่ระดับล่างโดยผ่านข้าราชการส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นชนชั้นสูง เสมือนชนชั้นผู้
ดีของจีนในภูมิภาค (Gentry) ชนชั้นสูงในท้องถิ่นมีอำนาจและมีเกียรติสูงมาก สิ่งที่น่าจะสำคัญที่
แสดงว่าราชวงศ์นี้ให้ความสนใจเรื่องคุณวุฒิข้าราชการมาก คือ การที่เกาหลีได้ใช้แบบอย่างจีนใน
การจัดการสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการตั้งแต่ ค.ศ. 958

ราชวงศ์โคเรียได้จัดแบ่งพื้นที่การปกครองเป็นเขตนครหลวง มณฑล 5 แห่งและชายแดน
ทางเหนืออีก 2 พื้นที่ การปกครองที่ดูมีระเบียบแบบแผนเช่นนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาหลักคือ การ
ที่ข้าราชการพุ่งเพื่อห่อเหิม ฉ้อราษฎร์บังหลวง มีความเป็นอยู่หรูหรา และสำเร็จสำราญอยู่กับโคลง
กลอนและศิลปะกรรมมากกว่าจะสนใจการปกครอง ราชวงศ์โคเรียจึงหนีไม่พ้นความหายนะ มีการ
ชิงราชบัลลังก์หลายครั้ง และท้ายสุดในกลางศตวรรษที่ 11 ชุนนางชั้นสูงครอบงำราชสำนักโดยผ่าน
การถวายตัวบุตรธิดา ความละโมภโภมากของชุนนางยังทำให้รายได้แผ่นดินลดลงมากด้วย นาย
ทหารขาดความสัตย์ซื่อจงรักภักดีและฝึกฝึในลาภยศศักดิ์การมากกว่าการทหารอันเป็นหน้าที่ของตน

ความเหลวไหลในการปกครองทำให้ประชาชนเป็นกบฏหลายครั้ง และเป็นเหตุให้
ทหารสามารถสร้างสมอำนาจครอบงำราชสำนัก สงครามกลางเมือง 30 ปี (ค.ศ. 1170-1200) เกิด
ขึ้นด้วยเหตุดังกล่าวผสมผสานกับความทุกข์ยากที่ทับถมเป็นภาวะแอกอันใหญ่แก่ราษฎร ราชวงศ์
เสื่อมถอยอำนาจ ชุนนางชั้นผู้ใหญ่แห่งตระกูลโช (Ch'oe) ตั้งตนเสมือนเป็นโชกุนใน ค.ศ. 1196
และทั่วทั้งแผ่นดิน ชุนศึกเป็นใหญ่อย่างแท้จริง เกาหลีจึงหนีไม่พ้นภาวะของการมีชุนศึกครองเมือง
แต่ชุนศึกเหล่านั้นโดยเฉพาะตระกูลโชและคณะบุคคลของตนยังคิดความเป็นทหารและผูกพันกับ
ข้าราชการจนมิได้มีความใกล้ชิดผูกพันต่อที่ดินและประชากร ตระกูลโชจึงไม่สามารถจะจัดการผล
ประโยชน์อันพึงได้จากที่ดินและแรงงานคน ภาวะบ้านเมืองเช่นนั้นขาดอำนาจอาญาสิทธิ์ ย่อมทำให้
เกาหลีต่อแหลมต่อการถูกชนต่างชาติรุกราน

เมื่อชาวมองโกลพิชิตเกาหลีได้แล้ว จีนในสมัยราชวงศ์หยวนนั้นได้ผนวกดินแดนภาค
เหนือของเกาหลี และเชื่อมความสัมพันธ์ให้ถึงขั้นเป็นเครือญาติด้วยการอภิเษกสมรสร่วมราชวงศ์
เป็นเหตุให้จีนสามารถปกครองเกาหลีได้อย่างใกล้ชิด พระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ของเกาหลีส่วนใหญ่

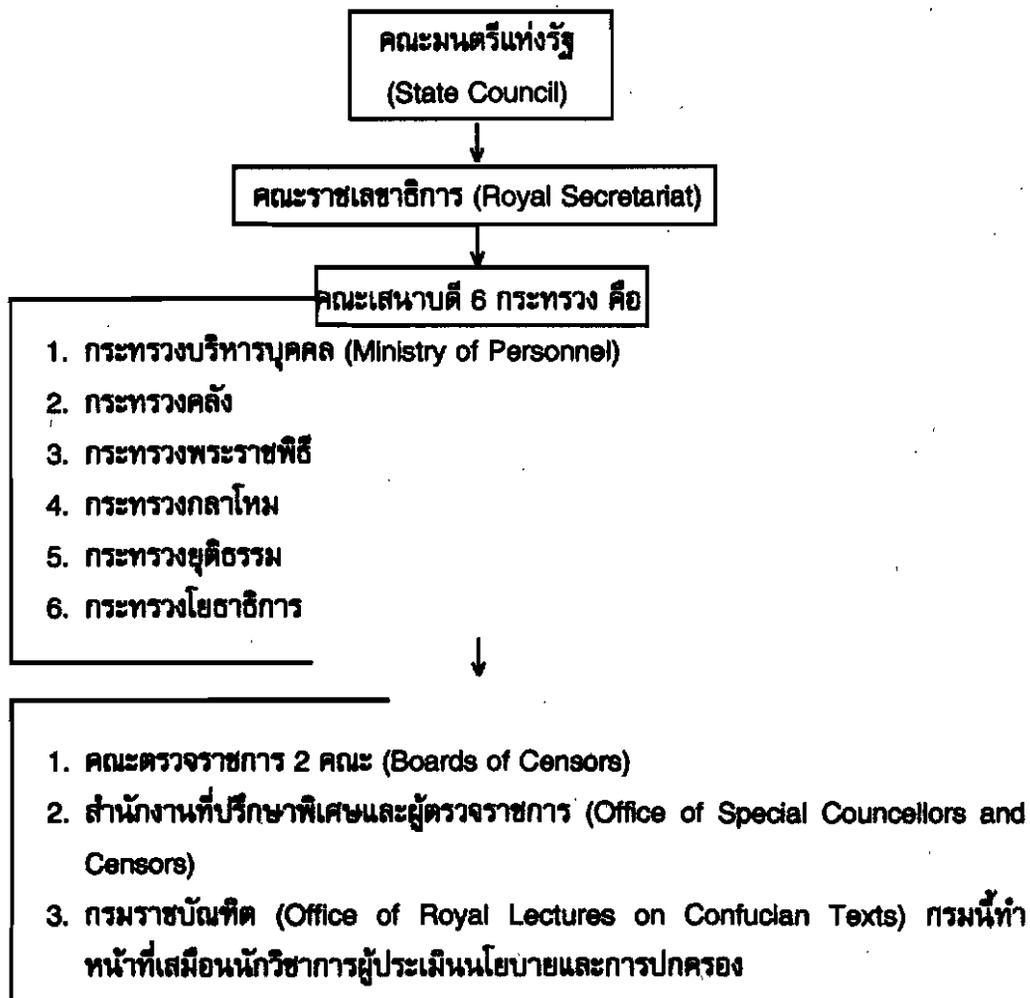
ประทับที่นครปักกิ่งมากกว่าที่บ้านเกิดเมืองนอนของพระองค์เอง ในสมัยมองโกลปกครองจีนนั้นเองที่เกาหลีได้รับแบบอย่างการปกครองและประเพณีนิยมการปกครองของมองโกลเต็มที่ เหล่าขุนนางชั้นสูงสะสมที่ดินไว้เป็นจำนวนมาก

แม้เมื่อเกาหลีเป็นเอกราชภายใต้การปกครองของราชวงศ์ยี่แล้ว (Yi, ค.ศ. 1392-1910) และกำหนดเมืองโซล (Seoul) เป็นราชธานีใน ค.ศ. 1405 แล้ว เกาหลียังคงยอมรับตนเป็นประเทศราชอันใกล้ชิดยิ่งของจีน อารยธรรมจีนหลังไหลท่วมทันอารยธรรมเกาหลีจนเกือบจะกล่าวได้ว่า เกาหลีคือจีนจำลอง (China Replica) ในสมัยราชวงศ์ยี่ ได้มีการปฏิรูปที่ดินเพื่อจัดสร้างระบบการปกครองที่มีการรวมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลาง ได้มีการปูนบำเหน็จรางวัลผู้ประกอบคุณงามความดี (Merit subjects) เป็นที่ดิน ข้าทาส และอภิสิทธิ์ สิ่งเหล่านี้เป็นทรัพย์สินมรดกตกทอดได้ แต่ที่ดินต้องเสียภาษี แต่การที่ขุนนางส่วนใหญ่มีที่ดินมากมายทำให้การปูนบำเหน็จรางวัลที่ดินเป็นไปได้ยากยิ่งในภาคปฏิบัติ

สถาบันกษัตริย์อ่อนแอมาก เพราะสถาบันนี้ขาดอุดมการณ์ที่จะอธิบายให้เหตุผลความถูกต้องชอบธรรมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และโดยเหตุที่ขุนนางมีอำนาจเข้มแข็งมาก ทำให้พระราชอำนาจขาดความเด็ดขาดในภาคปฏิบัติ แม้แต่บุคคลที่สถาบันชูบเลี้ยง (Merit Subjects) ให้ได้รับความดีความชอบก็มีความมั่งคั่งและอำนาจยิ่งใหญ่ อีกทั้งการที่ผู้ตรวจราชการมีสิทธิ์วิพากษ์วิจารณ์แม้แต่สถาบันกษัตริย์ ทำให้สถาบันขาดความศักดิ์สิทธิ์และเด็ดขาดโดยปริยาย ในระดับมณฑลเองซึ่งมี 8 มณฑล รัฐบาลกลางควบคุมได้ถึงเพียงระดับเมืองเท่านั้น และข้าราชการจะรับราชการในท้องถิ่นบ้านเกิดมิได้ การปกครองท้องถิ่นตกอยู่ในมือของข้าราชการส่วนท้องถิ่นที่มักมีบุตรธิดาอยู่ที่เมืองหลวงเป็นตัวประกันความจงรักภักดีต่อราชวงศ์ เมื่อพิจารณาภาพรวมระบบการปกครองมีประสิทธิภาพดี แต่ในภาคปฏิบัติเป็นตรงกันข้าม ระบบราชการมีการสอบคัดเลือกที่เป็นเรื่องผูกขาดอยู่ในมือของกลุ่มขุนนางชั้นสูงฝ่ายทหารและพลเรือน 2 กลุ่ม (Yangban) ระบบสอบคัดเลือกได้สร้างระบบราชการที่ต่อเนื่องมาเป็นเวลา 500 ปี

โดยสรุปแล้ว ราชวงศ์ยี่ปกครองโดยอาศัยระบบสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการ เครื่องจักรกลที่ขงจื้อในวัตรปฏิบัติยิ่งกว่าในจักรวรรดิจีน แต่มีการพัฒนาสำนักปรัชญาความคิดแบบจีน แม้แต่สถาบันกษัตริย์เองได้พยายามอ้างว่ากษัตริย์ทรงเป็นพระโอรสของสวรรค์แบบจีน แต่ข้ออ้างนั้นไม่หนักแน่นเท่าที่ควรเพราะขุนนางมีอำนาจสูงมาก ศาสนาพุทธเองก็ถดถอยไม่เป็นที่ยอมรับเท่าที่ขงจื้อแม้ราชวงศ์ยี่จะพยายามสร้างระบบการปกครองที่ทันสมัยแบบจีน แต่ไม่มีผลในภาคปฏิบัติดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้การปกครองเสื่อมประสิทธิภาพและขาดเอกภาพ วงราชการและราชสำนักแย่งชิงอำนาจกันเอง การเมืองเกาหลีจึงเป็นการเมืองที่มีลักษณะแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า (Bureaucratic Factionalism) หลักการขงจื้อที่ยืนยันว่า พื้นฐานแห่งการปกครองที่ดีคือ จริยศาสตร์ ไม่เห็นด้วยกับนโยบายที่เป็นตรงกันข้ามกับนโยบายของรัฐ (Opposing policies) ด้วยถือว่าเป็นผลแห่งการไม่

ระบบการปกครองของเกาหลีในสมัยราชวงศ์ยี่มีโครงสร้างดังนี้

สัจธรรมและการแตกความคิดเห็น รัฐบาลที่ดีคือผลผลิตของธรรมชาติที่มีมาตรฐานจริยศาสตร์ นโยบายรัฐต้องมีเอกภาพและเป็นเอกฉันท์ในการแสดงมติ การไม่เห็นด้วยกับนโยบายรัฐ ถือว่าเป็นกบฏ การต่อสู้ระหว่างฝ่ายต่างๆ จึงมักนำไปสู่การประหารชีวิตและการกำจัดกวาดล้าง แม้หลักการจะดี ถึงเพียงนั้น แต่สถาบันกษัตริย์อันอ่อนแอย่อมทำให้เกิดก่อกวนต่างๆ เข้มแข็งขึ้น ราชวงศ์ไม่สามารถควบคุมข้าราชการได้ กลุ่มข้าราชการระดับสูง 2 กลุ่ม (Yangban) ไม่เกรงกลัวผู้ใดในแผ่นดิน ข้าราชการชั้นผู้น้อยมีช่องทางถวายฎีกาได้ ผู้ตรวจราชการเองมีฐานะเข้มแข็ง และการที่กรมราชบัณฑิตมีตัวคนปรากฏ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ก่อกวนเหล่านั้นส่วนพิพาทกันด้วยเรื่องความแตกต่างทางนโยบาย ข้อพิพาทส่วนใหญ่เป็นเรื่องบทบาทอันเหมาะสมของผู้ตรวจราชการ และต่อมาข้อพิพาทที่สำคัญกว่านั้นคือ ความเป็นปฏิปักษ์เป็นส่วนตัวและความแค้นระหว่างตระกูล ทุกก่อกวนเหล่านี้เองภายในก็ชิงอำนาจกัน การเมืองโดยลักษณะนี้เป็นโทษมหันต์ต่อเกาหลี

ใน ค.ศ. 1592 ญี่ปุ่นได้รุกรานเกาหลีและจีนได้ปกป้องเกาหลีอย่างสุดชีวิต เกาหลีเองได้ทำสงครามกองโจรต่อต้านญี่ปุ่น สงครามยืดเยื้อจนถึงปี ค.ศ. 1593 ญี่ปุ่นมิได้ลดละได้โหมกระหน่ำโจมตีเกาหลีใหม่ใน ค.ศ. 1597 การรุกรานเกาหลีทำให้ราชวงศ์หมิง (Ming) อ่อนเปลี้ยเพลียแรงจนเสื่อมถอยอำนาจเสียบ้านเมืองแก่ชาวแมนจูใน ค.ศ. 1644 และขุนศึกญี่ปุ่นเองก็สิ้นสุดพลกำลังไปมากจนเปิดโอกาสให้ตระกูลโตกูงาวาได้เป็นใหญ่ในแผ่นดินใน ค.ศ. 1603 เกาหลีจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้ฐานะอำนาจของสองประเทศโดยปริยาย เกาหลีเองก็สิ้นเนื้อประดาตัว ใน ค.ศ. 1637 เกาหลีได้ตกเป็นรัฐบริวารของจีน การปกครองเป็นไปตามอัธยาศัยของจีนมากกว่าเกาหลีนับแต่นั้นมา ราชวงศ์เป็นเพียงหุ่นเชิดไม่มีอำนาจอันใด

โครงสร้างของเศรษฐกิจ

ตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจวเรียวปกครองเกาหลี เศรษฐกิจมีสภาพล้าหลัง พ่อค้าเป็นที่รังเกียจของสาธารณชน ร้านรวงไม่มั่นคงเว้นเสียแต่ร้านรวงในนครหลวง เกาหลีมีแต่พ่อค้าร่อนเร่ค้าขาย การค้าเป็นแบบแลกเปลี่ยนสินค้า (Barter System) รัฐบาลมุ่งหารายได้จากการเก็บภาษีอากร และจากผลิตผลการเกษตรเป็นหลัก มิได้เห็นการค้าเป็นแหล่งรายได้สำคัญ สถาบันหลักของสังคมมีอภิสิทธิ์มาก พุทธจักรไม่ต้องเสียภาษีอากร เป็นแหล่งเงินทุน เป็นแหล่งการเงินที่สำคัญพอๆ กับเป็นศูนย์กลางการศึกษาและศิลปกรรม ในศตวรรษที่ 13 ศาสนาพุทธมหายานมีสองนิกาย คือ นิกายเซ็น (Zen) และเทียนไท่ (Tien-t'ai) ทั้งสองนิกายมั่งคั่งมาก

เมื่อเกาหลีถูกญี่ปุ่นบุกแล้ว เศรษฐกิจทรุด สงครามทำลายชีวิตและทรัพย์สินเหลือคณานับ ระบบการจัดเก็บภาษีลดประสิทธิภาพลงมาก เศรษฐกิจที่ดิ้นเสียดภาษีที่ดินโดยอยู่ภายใต้การคุ้มครองของผู้มีอำนาจอิทธิพลในแผ่นดิน เมื่อการจัดเก็บภาษีไม่ได้รายได้เต็มที่ รัฐบาลต้องพยายามหารายได้ทางอื่น เช่น ภาษีจากที่ดินเอกชน ภาษีข้าวเปลือก (Grain Tax) และการเรียกเก็บภาษีเงินทดแทนการรับใช้แรงงานหลวง ตลอดจนภาษีการค้า แต่รัฐไม่สามารถเรียกเก็บภาษีจากทาสและผู้ที่ทำผลประโยชน์บนที่ดินของผู้มีอำนาจอิทธิพล ผู้ที่ต้องเสียภาษีอย่างหลีกเลี่ยงมิได้คือ ชาวนา รายได้จากภาษีจึงมีแต่ลดน้อยลงมิได้เพิ่มขึ้น ชำราชกรมได้รับเงินเดือนเต็มพิกัดยอมแสวงหาอาณานิคมสังจั้ง การสอดส่องดูแลมิให้เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงไม่บังเกิดผลเท่าที่ควร การเมืองที่แตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่ากลับส่งเสริมให้การฉ้อราษฎร์บังหลวงขยายวงกว้างและรุนแรงยิ่งขึ้น ชนชั้นข้าราชการเองไม่พึงพอใจในสภาพสังคมที่มีผู้มั่งมีและผู้ยากไร้ คนยากจนไม่พอใจที่ตนยากไร้แสนสาหัสและถูกรัฐบาลขุนนางและนายทุนรีดนาทาเร้นทุกหนทาง ภาวะเช่นนั้นทำให้เห็นได้ชัดว่าเศรษฐกิจเติบโตได้ยากยิ่งนัก ชนชั้นปกครองเป็นผู้ริเริ่มการค้าเองมากกว่าเอกชน แต่การค้าก็จำกัดขอบเขตไว้เป็นการค้าร่อนเร่และการจัดตลาดนัดเป็นครั้งคราว การค้ายังคงเป็นแบบแลกเปลี่ยนสินค้า เศรษฐกิจสุดสิ้นหนทางที่จะเจริญได้ในภาวะเช่นนั้น ยิ่งเมื่อเผชิญภัยธรรมชาติอย่างต่อเนื่องยาวนาน

เช่น โรคระบาด ประชาชนลดชวบลลง บ้านเมืองมีแต่ความทุกข์ยากและความไม่สงบทั่วไป โจรผู้ร้าย ชุกชุม และชนชั้นปกครองแตกแยกกันเอง หยิบเอาวาทขึ้นมาประทัดประหารให้บ้านเมืองยิ่งเข้าขั้นกลียุคหลายครั้งหลายครา เศรษฐกิจยิ่งไม่มีหนทางจะตั้งมั่นได้ในระยะยาวนาน ภายใต้สถานการณ์อันไม่เอื้ออำนวยเช่นนั้น แม้แต่ศิลปอารยธรรมก็ยากที่จะเจริญได้

ด้วยภาวะสังคมดังกล่าว ราชวงศ์ยี่ได้ขึ้นครองอยู่ในลักษณะที่เสมือนชื่อเวลาแห่งความอวสานเท่านั้น แต่ก็ยืนหยัดอยู่ได้ในระยะยาวนานด้วยเหตุผลหลายประการ ประการแรก เกาหลีเป็นประเทศเล็กๆ ที่พอจะทนทานกับระบบราชการที่เสื่อมทราม ประการที่สอง โดยความผูกพันกับลัทธิขงจื้อ ทำให้เกาหลีไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงใดๆ และยอมผูกพันต่อราชวงศ์ต่อไป ประการที่สาม เกาหลียังนับว่าโชคดีที่ไม่มีชนต่างดาวใดปรารถนาราชบัลลังก์เกาหลีอย่างจริงจัง³ ในสมัยที่ราชวงศ์ยี่ปกครองอยู่นั้น แม้ในสมัยที่มีผู้นำเข้มแข็งเช่น ยองโจ (Yongjo) และชองโย (Chongyo) ในระหว่าง ค.ศ. 1724-1800 ก็ยังมีความก้าวหน้าในด้านวรรณกรรมและการศึกษาทั่วไป แต่ความเสื่อมทรามของสังคมและความอ่อนแอของการบริหารราชการแผ่นดินก็ได้ลดน้อยถอยลงแต่อย่างใด

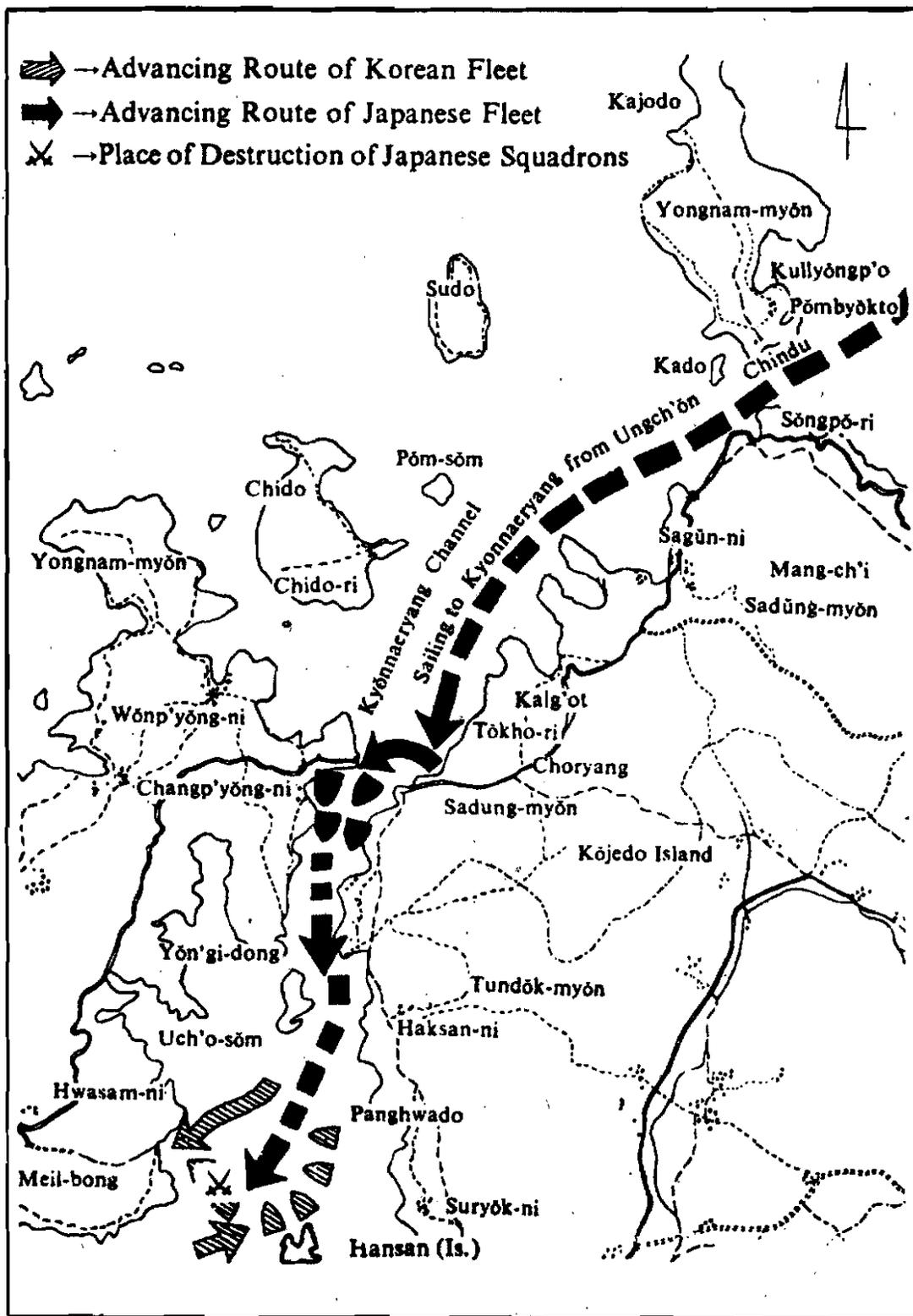
สถานภาพแห่งอำนาจของเกาหลี

เป็นที่เข้าใจได้ไม่ยากนัก ถ้าจะพิจารณาจากลักษณะที่ตั้งว่า สถานการณ์ใดๆ ในจักรวรรดิจีน ย่อมมีผลกระทบต่อเกาหลีในทางใดทางหนึ่งเป็นปกติวิสัย เมื่อ 108 ปีก่อนคริสตกาล จีนที่เข้มแข็งยอมพิชิตเกาหลีและครอบครองเกาหลีไว้ถึง 400 ปี แม้เมื่อเป็นเอกราชแล้ว เกาหลีก็ยังเผชิญการรุกรานครั้งคราวจากเพื่อนบ้านคือชาวแมนจูและจีน จนถึงปี ค.ศ. 1258 ชาวมองโกลได้พิชิตเกาหลีและครอบครองเกาหลีถึงปี ค.ศ. 1392 เมื่อพันท้ายมองโกลไม่นานนัก เกาหลีก็เผชิญภัยญี่ปุ่น ตีชิงปล้นสดมภ์ตามชายฝั่งมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 และคอยขัดขวางการขนส่งข้าวทางทะเล ภัยญี่ปุ่นผลักดันให้ผู้คนละทิ้งบ้านเรือนตามชายฝั่งทะเล ภัยญี่ปุ่นทวีความรุนแรงขึ้นจนถึงปี ค.ศ. 1592 เมื่อญี่ปุ่นบุกเกาหลีและราชวงศ์หมิงของจีนได้ปกป้องอย่างเต็มที่ จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่เกาหลีจะต้องกลายเป็นรัฐบริวารของจีนในเวลาต่อมา ค.ศ. 1637 เมื่อพันท้ายญี่ปุ่นแล้ว

ตามประวัติศาสตร์ของสถานการณ์ที่พัฒนาในระหว่างศตวรรษที่ 1-17 จะเห็นได้ว่าชะตากรรมเกาหลีได้ถูกผูกมัดไว้กับการลิดขิดของจีน ญี่ปุ่น แมนจู และมองโกล แต่โดยประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์อันยาวนานกับจีนและโดยลักษณะที่ตั้งที่ใกล้จีน ทำให้เกาหลีใกล้ชิดกับจีนมากและรับอารยธรรมจีนเต็มที่ ความคิดอ่าน แนวคิดปัญญาชนหลากหลายล้วนเป็นแบบจีน ชนชั้นปัญญาชนเกาหลีที่ยึดมั่นในลัทธิขงจื้อนั่นเอง คือผู้ที่ตอบโต้การทำทาสของตะวันตกและไร้ความคิดริเริ่มใดๆ โดยสิ้นเชิง ลัทธิขงจื้อและระบบการเป็นประเทศราชของจีนเป็นลักษณะเด่นสุดของเกาหลี นับเป็นเวลาหลายศตวรรษที่เกาหลียอมรับสถานภาพแห่งอำนาจดังกล่าวและจำกัดขอบเขตความสัมพันธ์ไว้เฉพาะกับจีนและญี่ปุ่นเท่านั้น

ความสัมพันธ์ฉันประเศราชกับจีนได้ถูกพัฒนาถึงขั้นสูงสุดเป็นระบบตั้งแต่ต้นสมัยราชวงศ์ชิง (Ch'ing) เกาหลีเป็นประเศราชตัวอย่างในแง่ของการทูตและการค้า ในสมัยราชวงศ์ชิงนั้นเองที่เกาหลีส่งทูตไปประเศจีนเป็นประจำทุกปีเพื่อถวายเครื่องราชบรรณาการ เป็นคณะทูตประจำปี 4 คณะและอีกหนึ่งคณะเป็นคณะทูตราชจร ส่วนใหญ่มีอย่างต่ำ 3 คณะประจำปี คณะทูตมักเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์อย่างสูงในเรื่องเกี่ยวกับจีน (“China Hands”) ทุกปี พระบรมราชโองการ พระราชกฤษฎีกา แม้จนถึงคำสั่งราชการทั่วไปจะถูกส่งไปเกาหลี ดังนั้น ในแง่การเมืองแล้ว จะเห็นได้ว่า จีนต้องการให้เกาหลีเป็นประเทศที่อ่อนน้อมถ่อมตนสุภาพและเต็มไปด้วยความเคร่งครัดในพิธีรีตอง^๑ ในอดีต เกาหลีมีความเคารพนับถือราชวงศ์หมิงมากเพราะเป็นผู้ที่ปกป้องเกาหลีจากญี่ปุ่นใน ค.ศ. 1592 และ ค.ศ. 1598 ลัทธิขงจื้อเองที่รุ่งเรืองมากในสมัยราชวงศ์หมิงเป็นแบบอย่างทีเกาหลีนิยมมาก เมื่อราชวงศ์ชิงได้ครองจีน เกาหลีถือว่า ราชวงศ์ชิงคือผู้สืบทอดอารยธรรมจีนคดียังจื้อ และเล็งเห็นว่า ราชวงศ์ชิงมีความเข้มแข็งทั้งในด้านการเมืองและการทหารมาก เกาหลีเองเป็นจีนทั้งกายและใจชนิด “มอบกายถวายชีวิต” ให้แก่จีนอยู่แล้ว ราชวงศ์ชิงไม่จำเป็นต้องพยายามใช้อารยธรรมเป็นสื่อกลืนเกาหลีเลย อารยธรรมจีนมีอิทธิพลสูงต่อจิตใจของชาวเกาหลีมาก และทำให้ชาวเกาหลีเองนั้นธำรงรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ฉันประเศราชเสียเอง ดังจะเห็นได้ว่าชนชั้นปกครองของเกาหลีเต็มใจที่จะรักษาความสัมพันธ์ในรูปแบบนั้นเพื่อเป็นเกราะคุ้มครองชนชั้นนั้นให้ยืนยงคงอยู่ในสถานภาพแห่งอำนาจตลอดไป ความสัมพันธ์ฉันประเศราชยังช่วยรักษาราชวงศ์ไว้อีกด้วย เพราะฉะนั้น ความสัมพันธ์แบบนี้เป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่ายคือจีนและเกาหลี แม้เมื่อตะวันตกจะเพียรเปิดประเศเกาหลี เกาหลีมิได้มีความเคลื่อนไหวสนองตอบแต่อย่างใด

ความเปลี่ยนแปลงอันใดไม่มีโอกาสมากล้ำกรายระบอบการปกครองและสังคมที่เสื่อมทรามของเกาหลีได้ ความเสื่อมถอยเองนั้นก็เป็สิ่งทีจะไม่มีปรากฏให้เห็นได้ด้วยตาเปล่าเช่นกัน ผู้คนยากไร้ดำเนินชีวิตต่อไปตามปกติ เหล่าข้าราชการขุนนาง นักปราชญ์ราชบัณฑิตยังคงหลงมกายอยู่ในโลกแห่งคตินิยมขงจื้อไม่เปลี่ยนแปลง เกาหลีดำรงคงไว้ซึ่งสังคมที่แตกร้างภายในขัดกับหลักการขงจื้อเองที่ต้องการความเป็นเอกภาพ ทุกอย่างเหมือนเดิมจนยากทีจะให้สิ่งใดอุบัติขึ้นได้ในกรอบโครงสร้างเช่นนั้น พัฒนาการใดนอกเหนือจากหลักการและความคิดขงจื้อส่วนบังเกิดขึ้นมิได้ในสังคมเช่นนั้น ชาวเกาหลีขาดพลังความคิดริเริ่ม และขาดความมั่นคงของสังคม เศรษฐกิจชะงักงันบ้านเมืองเต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวง การศึกษาตามคตินิยมขงจื้อทำให้ชาวเกาหลีขาดความรู้แจ้งเห็นจริงในสภาพการณ์ของเกาหลีเอง จึงเป็นการยากทีจะให้ชาวเกาหลีมีโลกทรรศน์อื่นนอกเหนือจากโลกทรรศน์ทีลัทธิขงจื้อได้สร้างขึ้น ชาวเกาหลีไม่พร้อมทีจะเปลี่ยนแปลงแม้จนถึงการไม่พร้อมทีจะเห็นความเปลี่ยนแปลงใดๆ ชาวเกาหลีไม่พร้อมทีจะดำรงตนในโลกแห่งศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นโลกทีเกาหลีเองมีเศรษฐกิจล้าหลัง การเมืองไม่มีประสิทธิภาพ และสังคมเสื่อมทราม นักปราชญ์ราชบัณฑิตเกาหลีล้วนหลับใหลมึ่รู้ตื่น เกาหลีกลายเป็นประเศทีหยุดอยู่กับที่และเต็มไปด้วยความอ่อนแอภายใน ไม่มีความเจริญก้าวหน้าอันใดทีจะชี้ชัดได้ว่าเกิดจากความคิดริเริ่มของ

อู่เรือรบเกาหลี

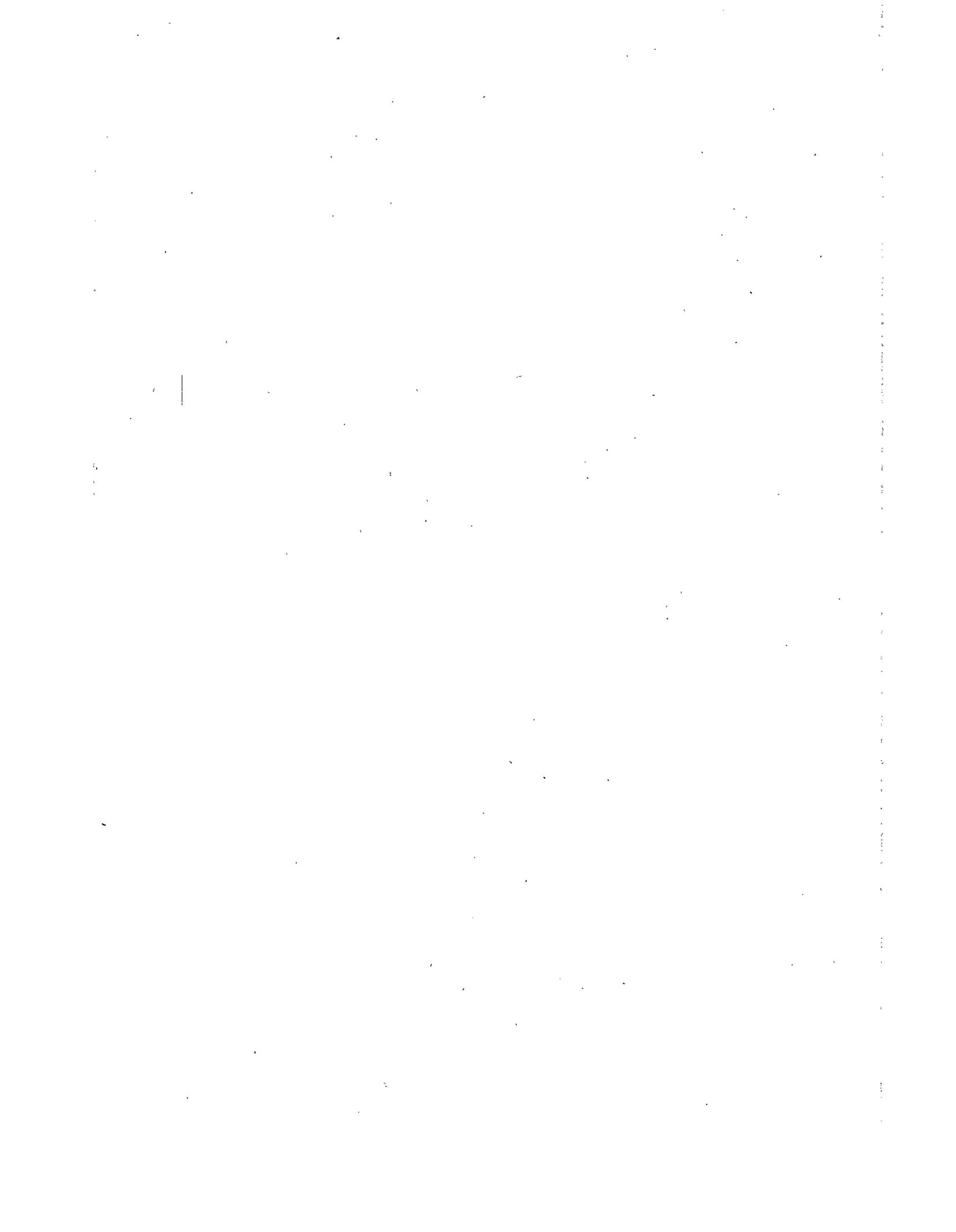
ชาวเกาหลีเอง ชนชั้นสูงโดยเฉพาะคณะบุคคลสองกลุ่ม (Yangban) มิได้สร้างสรรคความเจริญด้านใดให้แก่เกาหลี คณะบุคคลเหล่านี้ล้วนอิงจีนเป็นแบบอย่างจนเต็มไปด้วยความคิดอนุรักษนิยม เครื่องครีตระเบียบประเพณีอารยธรรมอันดั้งเดิมตามแบบจีน ไม่ยินยอมให้ผู้ใดหรือสิ่งใดนอกกริตนอกรอยความก้าวหน้าในราชการและความมั่งคั่งล้วนมิได้เฉพาะในแวดวงกลุ่มตน ไม่เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอก แม้จนถึงการควบคุมและจำกัดการค้า การอุตสาหกรรมเหมืองแร่ และความริเริ่มทางวิชาการใดๆ จนถึงขนาดคณะบุคคลนั้นห้ามการมีกระแสเงินตราหมุนเวียนในบางเขตบางท้องที่ของเกาหลี

เกาหลีที่เคยมีความเจริญบ้างในศตวรรษที่ 15 กลายเป็นเกาหลีที่เป็นเหยื่อธรรมของระบบราชการของตนเองในศตวรรษที่ 19 กำแพงเมืองแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า ผูกพันต่อครอบครัววงศ์ตระกูลและถิ่นมาตุภูมิของตน การแบ่งแยกแบ่งฝ่ายสืบต่อเนื่องหลายชั่วคนจนกลายเป็นการแตกแยกที่ถาวร ยากที่จะประสานใจรวมกันเพื่อชาติแผ่นดินได้ การเมืองในลักษณะนี้ย่อมเป็นบ่อนทำลายการปกครองอันมีระเบียบแบบแผน และทำให้ชาติความสนใจในปัญหามากมายของบ้านเมืองไปด้วย เพราะฝักใฝ่แต่ปัญหาภายในของกลุ่มของเหล่ามากเกินไป

วิถีชีวิตของชาวเกาหลี

ราชอาณาจักรอันแตกแยกภายในและเผชิญการรุกรานจากภายนอก ตลอดจนการตกเป็นอาณานิคมบ้าง ประเทศราชบ้างของจีน มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวเกาหลีมากเพียงใด เป็นข้อควรศึกษา

ไม่ว่าบ้านเมืองจะรุ่งโรจน์หรือตกต่ำ ชาวเกาหลียังคงยากจน เพราะเจ้าของที่ดินขูดรีดทาผลประโยชน์จากชาวนาอย่างสม่ำเสมอ ที่ดินที่ท่าผลประโยชน์มักต้องถูกโยกย้ายโอนไปขอร่วมกับเจ้าของที่ดินที่ได้รับสิทธิ์ยกเว้นการเสียภาษี วงราชการที่ฉ้อราษฎร์บังหลวงและเห็นแก่พวกพ้อง ย่อมทำให้ชาวนาถูกรีดนาทาเร้น และไม่สามารถพึ่งพากฎหมายบ้านเมืองได้ ภัยธรรมชาติและผู้ร้ายชุกชุมได้ช่วยกระตุ้นให้ชีวิตในชนบทล้าเคียดจนเหลือที่จะทนทานได้ แม้ตามตัวเมืองใหญ่จะมีความเจริญรุ่งเรือง แต่ชนบทกลับยากไร้แสนสาหัส ชนชั้นปกครองยิ่งหยัดไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความคิดใดๆ เห็นแต่บ้านเมืองตนดีเลิศเหมาะสมแล้ว เมื่อตะวันตกทำทลายชาวเกาหลี ชาวเกาหลีเต็มไปด้วยความรุนแรงในการตอบโต้และไม่ยอมผ่อนปรนยืดหยุ่นนโยบายต่อลัทธิและอำนาจของชาวตะวันตกแต่อย่างใด ความแตกแยกภายในวงการเมืองได้มีส่วนเสริมสร้างความยากลำบากแก่การที่จะทำให้เกาหลีมีโลกทรรศน์อันกว้างไกล เมื่อมีความขัดแย้งมากขึ้น ทุกหมู่เหล่ามีแนวโน้มที่จะหาเสียงสนับสนุนจากมหาอำนาจภายนอกเป็นปกติวิสัย การเปิดประเทศและการพัฒนาชาติจึงเป็นเรื่องที่ยากเหลือแสนที่จะให้ชาวเกาหลีเห็นพ้องต้องกันและร่วมใจกันได้ แม้ภัยทายนะจะปรากฏอยู่เบื้องหน้า ชาวเกาหลีก็ยังคงเลือกที่จะมีความคิดเห็นขัดแย้งกันก่อน เกาหลีจึงถึงกาลกลายเป็นเหยื่อธรรมไปในบ้านปลายอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

บทที่ 2

เกาหลีในคริสต์ศตวรรษที่ 19

ฟาลีซิด หรือเกาหลีลียิด?

ในศตวรรษที่ 19 ผืนแผ่นดินใหญ่จีนได้เผชิญภัยตะวันตก และญี่ปุ่นเองก็เริ่มรู้สึกถึงภัยนั้นเช่นกัน แต่ชาวเกาหลีมิได้ตระหนักถึงภัยนั้นเท่าใดนัก ชาวเกาหลีขาดการเรียนรู้โลกภายนอกโดยสิ้นเชิง ปัญหาใหญ่ของเกาหลีคือปัญหาภายในประเทศ แต่เมื่อถึงทศวรรษที่ 1860 ภัยตะวันตกได้เริ่มมาเคาะประตูบ้านแล้ว กลายเป็นปัญหาอีกด้านที่ชาวเกาหลีไม่เต็มใจที่จะแก้ไขเอง ทั้งภัยตะวันตกและความไม่สงบเป็นกบฏภายในประเทศ เป็นภัยใหญ่หลวงอย่างยิ่งสำหรับเกาหลี

กบฏและการเมือง : คิกโน

ความไม่สงบเป็นกบฏปรากฏชัดเจนในระหว่าง ค.ศ. 1862-63 กบฏมีความรุนแรงมากด้วยเหตุความยากจน การปกครองที่กดขี่ทารุณกรรมอาณาจักรประชาชาษฎร์ การได้รับความดลกับบันดาลใจจากกบฏไทผิงของจีน และการได้เห็นภัยตะวันตกคุกคามจีน กบฏลุกลามเสมือนโรคระบาดอย่างรวดเร็ว แต่ไม่รุนแรงพอที่จะสั่นสะเทือนระบอบการปกครอง ชาวเกาหลีมีความรู้สึกถึงสิ่งที่ทำทลายระบอบนั้นมาจากลัทธิอุบาทว์ คือ ศาสนาคริสต์มากกว่า

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายเยซูอิต (Jesuits) ในเกาหลีได้มีมาช้านานแล้ว ผู้ที่เผยแพร่คือคนจีนและฝรั่งเศส พร้อมกับศาสนาก็คือการเผยแพร่ศิลปวิทยาการตะวันตก รัฐบาลเกาหลีเพียรพยายามที่จะยับยั้งการเผยแพร่ศาสนาด้วยการตรวจตราสิ่งตีพิมพ์และลงโทษผู้เข้ารีต แต่สิ่งตีพิมพ์ภาษาจีนจากปักกิ่งก็ยังคงไหลเข้าสู่ประเทศ เป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็น “การเรียนรู้แบบตะวันตก (Western Learning-Sohak)

ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เหล่ามิชชันนารีนิกายคาทอลิกได้เผยแพร่ศาสนาในเกาหลี เกาหลีพยายามสกัดกั้นโดยการลงโทษรุนแรงด้วยถือว่าเป็นลัทธิอุบาทว์และเป็นเสมือนภัยตะวันตกที่แฝงมาในรูปของการเผยแพร่ศาสนา ผู้เข้ารีตจึงต้องตั้งสมาคมลับ ผู้ต่อต้านศาสนาคริสต์ก็ได้ตั้งกลุ่ม “การเรียนรู้แบบตะวันออก” (Eastern Learning - Tonghak) ขึ้น โดยอ้างหลักการและความคิดของลัทธิเต๋า (Taoism) ศาสนาพุทธและลัทธิขงจื้อใหม่ กลุ่มนิยมตะวันออกเช่นนั้นเชื่อถือว่าการเรียนรู้แบบตะวันออกจะช่วยให้สามารถเอาชนะตะวันตกได้ด้วยมนต์วิเศษ และสามารถจะมีคุณกับวิเศษเหนือศาสนาพุทธและลัทธิขงจื้อด้วย ผู้ที่ยากไร้จะมี เป็นวัฏจักรกลับกัน คำสอนเอง

ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับของกบฏไท่ผิงมาก กลุ่มนิยมตะวันออกได้รับความสนับสนุนจากชาวนามาก และมีส่วนทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงใต้และภาคใต้

การแบ่งเป็นสองฝ่ายนิยมตะวันออกและนิยมตะวันตกย่อมเป็นไปได้โดยประเพณีนิยมการแบ่งแยกอยู่แล้ว แต่การแบ่งแยกในระยะที่บ้านเมืองเผชิญภัยตะวันตก ย่อมเป็นการแบ่งแยกที่เป็นอันตรายใหญ่หลวง เพราะทำให้บ้านเมืองแตกแยกขาดสามัคคีธรรม และทำให้ขาดความพยายามอุตสาหะอย่างแท้จริงที่จะกู้เอกราชและสร้างชาติบ้านเมืองให้เจริญและทันสมัย ความแตกแยกยังปรากฏอีกในวงการเมืองด้วย กล่าวคือ ในราชสำนัก เจ้าชายยี่ฮะอุ๋ง (Yi Ha-ung) ผู้สำเร็จราชการ (Regent-Taewonkun) ของพระเจ้าโคจง (Kojong, ค.ศ. 1864-1907) ทรงตั้งตั้งต้นไม่ลงรอยกับพระนางหมิน (Queen Min)

นโยบายต่อต้านศาสนาคริสต์และนโยบายปิดประเทศ ตลอดจนมีความต้องการอีกด้านหนึ่งที่จะปฏิรูปและฟื้นฟูสถาบันหลักดั้งเดิม เป็นเรื่องของการแตกความคิดและนโยบายเป็นอย่างดี ผู้สำเร็จราชการทรงใช้กุศโลบายหลายประการที่จะเสริมสร้างการปกครองส่วนกลางให้เข้มแข็ง และเสริมพลังให้แก่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ตลอดจนความแข็งแกร่งของราชวงศ์ ผู้สำเร็จราชการทรงดำเนินโครงการปฏิรูปที่มีลักษณะอนุรักษนิยมในระหว่าง ค.ศ. 1864-1873 จุดมุ่งหมายสำคัญยิ่งประการหนึ่งคือ การฟื้นฟูระบบสามเส้า (Three Systems) ของการจัดเก็บภาษี การบรรเทาทุกข์ราษฎรด้วยข้าวและการเกณฑ์ทหารเข้ารับราชการทหาร เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น ผู้สำเร็จราชการได้ทรงกวาดล้างกำจัดกลุ่มต่างๆ รวมทั้งผู้ตรวจราชการที่คอยสอดส่องรัฐบาล และได้จัดเก็บภาษีขุนนางฝ่ายทหารและพลเรือนระดับสูง 2 กลุ่ม (Yangban) ในการดำเนินมาตรการเหล่านั้น ผู้สำเร็จราชการได้ทรงชุบเลี้ยงคนดีที่มีความสามารถ จัดตั้งองค์การการบริหารราชการส่วนกลาง แก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมาย และเสริมสร้างกองทัพด้วยการยกย่องให้เกียรติชนชั้นนักรบ เสริมสร้างป้อมปราการ ฝึกอบรบทหารให้รู้จักอาวุธทันสมัยตะวันตก มาตรการสร้างความเจริญทันสมัยเหล่านั้นที่มุ่งรักษาสถานะเดิมของสรรพสิ่งมิได้ทำให้ผู้สำเร็จราชการเป็นที่ยอมรับ ทรงอยู่โดดเดี่ยวในเวทีการเมืองที่เต็มไปด้วยศัตรูรอบทิศ

ผู้สำเร็จราชการทรงกดขี่กวาดล้างผู้เข้ารีต และยินยอมให้การต่างประเทศของเกาหลีอยู่ในดุลพินิจของจีนแต่ฝ่ายเดียว โดยเกาหลีพยายามกีดกันมิให้ชาวตะวันตกกล้ากรายแผ่นดินตน และส่งเสริมการศึกษาลัทธิขงจื้อและฟื้นฟูสถาบันหลักดั้งเดิมอย่างแข็งขัน ในขณะที่ผู้สำเร็จราชการเร่งดำเนินการดังกล่าว สถาบันกษัตริย์เองมิได้มีบทบาทเสริมแต่อย่างใด กษัตริย์เกาหลีส่วนใหญ่ทรงอ่อนแอแต่ใช้อำนาจเด็ดขาด และต่อต้านชาวตะวันตก ทรงยืนหยัดนโยบายปิดประเทศ และเกือบจะกล่าวได้ว่า กษัตริย์ของเกาหลีมิได้สนพระทัยที่จะเรียนรู้ศิลปแห่งการทูตเลย เมื่อตะวันตกคุกคามมากขึ้น เกาหลีละล้าละลัง กำหนดจุดมุ่งหมายที่แน่นอนมิได้ จึงตอบสนองอย่างไม่ดีเพียงพอและทำให้เกิดผลเสียหายมากกว่าอื่น ทั้งนี้ น่าจะสืบเนื่องมาจากการที่เกาหลียังไม่พร้อมที่จะเปิดประเทศนั่นเอง

เกาหลี : บทบาทในโลกตะวันออกยุคใหม่

แม้เกาหลีไม่เต็มใจที่จะสมาคมกับโลกภายนอก แต่ลักษณะที่ตั้งได้ช่วยลิขิตชีวิตเกาหลีให้ดำเนินไปในทิศทางตรงกันข้ามกับความปรารถนาของเกาหลีเอง เกาหลีไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงตะวันตกที่พยายามล่อล้ากำเริบพรมแดนเกินจุดประสงค์ของเกาหลี โดยลักษณะที่ตั้ง เกาหลีอยู่บนเส้นทางการสร้างจักรพรรดิรัสเซียบนแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออก และโดยลักษณะที่ตั้งอีกเช่นกันที่ทำให้ญี่ปุ่นถือว่าเกาหลีคือปราการด่านแรกของการที่จะมีชาติโคกูรอกูญ็อน และเป็นปราการด่านแรกของการที่ญี่ปุ่นจะสร้างจักรวรรดิบนผืนแผ่นดินใหญ่เช่นกัน ลักษณะที่ตั้งของเกาหลีนับว่าสำคัญมาก ที่สำคัญมากที่สุดสำหรับจีน เพราะเกาหลีมีแม่น้ำยาลูเป็นพรมแดนธรรมชาติติดกับจีน อริราชศัตรูที่จะรุกรานจีนที่ใกล้ที่สุดเพื่อโจมตีนครหลวงปักกิ่งและหรือโจมตีแมนจูเรียต้องผ่านเกาหลีก่อน ความสำคัญในด้านที่เป็นจุดยุทธศาสตร์เช่นนั้นเป็นที่ยอมรับมาช้านานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน หลู่หุงจางนักการทูตอาวุโสของจีนได้ย้ำถึงความสำคัญของเกาหลีในแง่ยุทธศาสตร์ไว้ว่า

“...เกาหลีมีความสำคัญต่อเรามากในฐานะที่เป็นแนวป้องกันบรรดามณฑลตะวันออก [เช่นสามมณฑลตะวันออก] นับถอยหลังย้อนไปสู่สมัยวันหลี่ (Wan Li) แห่งราชวงศ์หมิง ฮีเตโยซี ได้ส่งกำลังแสนยานุภาพมหาศาลมาสู่เกาหลี ด้วยจุดประสงค์ที่จะโจมตีเยนซิง [ปักกิ่ง] จากฐานที่มั่นแห่งคาบสมุทรเหลียวตุง...การที่ญี่ปุ่นรุกรานเกาหลีจึงเป็นมหันตภัยต่อดินแดนเหลียวซิง [เช่นมณฑลเหลียวหนิงปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ แมนจูเรีย]”

ลักษณะที่ตั้งของเกาหลีได้ลิขิตให้เกาหลีต้องเผชิญโศกนาฏกรรมครั้งแล้วครั้งเล่าตั้งแต่อดีตจนถึงศตวรรษที่ 20 เกาหลีเปรียบเสมือนแหล่งวังน้ำวนในห้วงมหรรณพที่ตั้งดูดีมหาอำนาจเข้าไปเวียนวนและทำหั่นพิฆาตกันจนอาสัญหลายครั้งหลายครา เกาหลีจึงเป็นเสมือนรัฐในท่ามกลางปัญหาาระหว่างประเทศเสมอมา² มีข้อควรพิจารณาไมใช่น้อยว่า เหตุใดมหาอำนาจจึงต้องตัดสินใจทำสงครามด้วยเรื่องเกาหลี ซึ่งเป็นประเทศเล็กๆ รัสเซียสนใจเกาหลี เพราะต้องการเมืองท่าของเกาหลีในเขตอากาศหนาวอบอุ่นแทนไซบีเรียของตนที่หนาวเย็นเป็นน้ำแข็งไม่เหมาะแก่การสร้างเมืองท่า ญี่ปุ่นสนใจเกาหลี เพราะเกาหลีเสมือนปราการด่านแรกให้อริราชศัตรูรุกรานญี่ปุ่นได้โดยง่าย ดังที่ญี่ปุ่นได้เปรียบเปรยเสมอมาว่า เกาหลีนั้นคือ “กรีซที่หมายมุ่งตรงสู่หัวใจ” แต่ในขณะเดียว เกาหลีคือบันไดขั้นที่ 1 สำหรับญี่ปุ่นในการสร้างจักรวรรดิ³ ในสายตาของจีน ชนชั้นปกครองของเกาหลีมีสิทธิ์ปกครองประเทศ เพราะจีนรับรองให้อำนาจอำญาสิทธิ์ เกาหลีเองยอมรับความเหนือกว่ายิ่งใหญ่กว่าของจีน และถ่อมตนเป็นประเทศราชด้วยความเต็มใจเพราะมีความนับถือยำเกรงในความเหนือกว่า ยิ่งใหญ่กว่าของจีนมาแต่แรกแล้ว ดังจะเห็นได้ว่า เกาหลีได้ถวายเครื่องราชบรรณาการอย่างสม่ำเสมอ และยอมรับนับถืออารยธรรมจีนมาก เครื่องพิสูจน์สำคัญคือการที่เกาหลีได้ใช้ระบบปฏิทินจีน ความสัมพันธ์อันแนบแน่นโดยมีลักษณะการเมืองเศรษฐกิจและวัฒนธรรมอันยาวนานเช่นนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่จีนเองแสดงอำนาจอำญาสิทธิ์เหนือเกาหลี โดยที่

เกาหลีเองไม่เคยแสดงความเต็มใจที่จะซื้อตรงจากรักก็ติดต่อจีนเสียทีเดียว แต่กระนั้น ความสัมพันธ์ลักษณะนั้นได้สะท้อนถึงการที่จีนแสดงความสัมพันธ์อันเป็นตัวอย่างคตินิยมที่ว่า ประเทศใหญ่กว่าเข้มแข็งกว่าย่อมรักใคร่ประเทศที่เล็กกว่า ประเทศเล็กต้องแสดงความอ่อนน้อมต่อมรดกมรดกมาใช้ประเทศที่ใหญ่กว่า' ความสัมพันธ์จีนประเทศราชดังกล่าวได้เปิดโอกาสให้เกาหลีปกครองตนเองเป็นอิสระได้ และมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอก จีนจะเกี่ยวข้องเฉพาะเมื่อเกาหลีถูกรุกรานเท่านั้น

เมื่อเกาหลีอยู่ภายใต้การปกครองจีน ตามอุดมการณ์ของชนชั้นปัญญาชน เกาหลีไม่สนใจการค้าระหว่างประเทศ เกาหลีพึ่งพอใจกับการปิดประเทศอยู่โดดเดี่ยวมากกว่า ภาวะอยู่โดดเดี่ยวเองนั้นมีพื้นฐานอยู่ที่ความหวาดกลัวซึ่งบังเกิดขึ้นเมื่อเกาหลีถูกญี่ปุ่นรุกรานใน ค.ศ. 1592 และ ค.ศ. 1598 เกาหลีรู้สึกตนมั่นคงปลอดภัยอย่างแท้จริงเฉพาะเมื่อได้อยู่ใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารแห่งจักรพรรดิจีนเท่านั้น และไม่ต้องการสมาคมกับประเทศใด แม้แต่การติดต่อเพื่อประโยชน์ทางการค้า เกาหลีก็ไม่ปรารถนาด้วยเชื่อมั่นว่า เกาหลียากจน ถ้าติดต่อค้าขายกับโลกภายนอก จะทำให้สินค้าทรัพยากรธรรมชาติหลังไหลออกนอกประเทศ ราคาสินค้าจะขึ้นสูงเพราะสินค้าขาดแคลนในท้องตลาด ผู้คนจะตกยากมาก เกาหลีจะตกอยู่ในสภาวะอ่อนแอได้ เกาหลีจึงเชื่อว่าตนเองไม่มีประสบการณ์ พื้นฐาน และภูมิหลังทางเศรษฐกิจเพื่อจะติดต่อค้าขายกับใครได้ อีกทั้ง เศรษฐกิจเพื่อความดำรงคงอยู่อันเรียบง่ายไม่สามารถจะทำให้ประชาชนมีกิเลสใครได้สินค้าใด อันจะนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดการค้าขายได้ เกาหลีจำกัดการค้าไว้กับจีนเท่านั้น ญี่ปุ่นเองก็มีสถานการค้าอยู่ที่เมืองปูซาน (Pusan)

ถ้าเทียบสภาวะความอยู่โดดเดี่ยวกับแบบญี่ปุ่นแล้ว จะเห็นว่าเกาหลีได้สร้างสภาวะการอยู่โดดเดี่ยวที่มีลักษณะสมบูรณ์กว่าแบบญี่ปุ่น เพราะเกาหลีคบค้าเฉพาะกับจีนเท่านั้น ไม่สมาคมกับโลกภายนอกเลย จนชาวตะวันตกเองให้สมญานามเกาหลีว่า "ราชอาณาจักรฤๅษีไซไฟร์" (The Hermit Kingdom)

1. ภัยตะวันตกเคาะประตู

ในต้นศตวรรษที่ 19 ชาวตะวันตกได้เรียกร้องขอติดต่อค้าขายและมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับเกาหลี แต่ไร้ผล การก่อเหตุวิวาทกันตามชายฝั่งทะเลเป็นเหตุปกตวิสัย เกาหลีกำหนดนโยบายปฏิบัติต่อชาวตะวันตกไว้ชัดเจนว่า จะให้ความช่วยเหลือเรือที่อัปปาง แต่ปกป้องมิให้ชาวตะวันตกกล้ากรายเกาหลีได้ และมีผลผลักดันให้ออกไปให้พ้นชายฝั่งตน เมื่อชาวตะวันตกขอเจรจาด้วย เกาหลียืนกรานแข็งขันมากที่จะไม่เจรจาอันใดด้วย และไม่ยินยอมค้าขายด้วย ทรรศนะเช่นนั้นเป็นที่พึงพอใจสำหรับจีนมาก จักรพรรดิจีนได้เคยตรัสแก่ชาวอังกฤษว่า จีนไม่สามารถจะเปิดประเทศ เกาหลีให้ติดต่อค้ากับใครได้ เพราะเกาหลีมิได้เป็นส่วนหนึ่งของจีน แต่ในขณะเดียวกัน จีนก็ย่ำว่า เกาหลีเปิดประเทศเองมิได้เช่นกัน เพราะเกาหลีมิได้เป็นประเทศที่มีเอกราชอำนาจอธิปไตย หลัก

การของจีนต่อประเทศราชเยี่ยงอย่างเกาหลีได้แก่ การที่เกาหลีมีอิสระในการปกครองตนเอง (Autonomy) แต่จีนมีอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) เหนือเกาหลี หลักการปกครองตนเองโดยอิสระของเกาหลีไม่ขัดแย้งแต่อย่างใดกับหลักการอำนาจอธิปไตยที่จีนมีเหนือเกาหลี⁵

จีนได้กำหนดนโยบายต่อเกาหลีไว้ว่า จีนปรารถนาที่จะให้เกาหลียังดำรงตนเป็นประเทศราชของจีน และต้องการให้เกาหลีมีสถานะเหมือนเดิมทุกประการเพื่อความมั่นคงของจีนเอง จีนไม่ปรารถนาที่จะให้เกาหลีเปลี่ยนแปลงอันอาจจะทำให้จีนต้องผูกมัดตนเองเข้าช่วยเกาหลีดังอดีต จีนจึงปรารถนาที่จะให้เกาหลีไม่มีเหตุพิพาทอันใดกับตะวันตก แต่จีนไม่สามารถที่จะบงการมหาอำนาจตะวันตกให้ใฝ่สันติต่อเกาหลีได้ กล่าวโดยสรุปแล้ว จีนมีนโยบายไม่แทรกแซงกิจการภายในของเกาหลี และไม่แทรกแซงทางทหารเพื่ออำนาจผลประโยชน์ที่พิสูจน์ได้ดีว่าอันตรายยิ่งต่อจีน จีนต้องการรักษาสถานะเดิมของเกาหลี ดังนั้น สงครามต้องไม่อุบัติขึ้นอันจะเปลี่ยนแปลงสถานะเดิมของเกาหลี แต่ในขณะที่เดียวกัน การที่จีนพยายามดำรงตนเป็นกลางโดยยับยั้งข้อพิพาทระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีนั้น มิได้หมายความว่า จีนจะรับผิดชอบกับพฤติกรรมที่เกาหลีได้ปฏิบัติต่อต่างชาติตามที่เป็นที่คาดหมายกัน และมีได้หมายความว่าจีนจะสามารถควบคุมเหล่ามหาอำนาจได้ตามที่เกาหลีคาดไว้แต่อย่างใด⁶ ทั้งนี้ ย่อมประจักษ์ได้จากความขัดแย้งระหว่างเกาหลีกับญี่ปุ่น

คณะทูตญี่ปุ่น (Tsushima Mission) เดินทางไปเจรจากับเกาหลีเพื่อจะเปิดประเทศเกาหลี เกาหลีได้ปฏิเสธอย่างไม่มีเงื่อนไขใน ค.ศ. 1868 โดยกล่าวหาว่า ญี่ปุ่นมีรูที่ดำที่สูงล่งละเมิดพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์จักรพรรดิจีนด้วยการบังอาจใช้คำ “พระบาทสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราช” (His Imperial Majesty--แปลโดยนัย-ผู้เขียน) ตีตนแข่งพระบุญญาธิการเสมอด้วยจักรพรรดิจีน คำตอบหยามหยันนั้นได้ทำให้ญี่ปุ่นมีทัศนคติที่จะบุกเกาหลี ทั้งๆ ที่ญี่ปุ่นเองก็ต้องยอมรับความตกลงของจีนที่เสนอในวาระที่ญี่ปุ่นทำสนธิสัญญากับจีนใน ค.ศ. 1871 ที่ว่าจะไม่มีฝ่ายใดล่วงล้ำดินแดนของอีกฝ่าย หลี่หุงจางถึงขนาดเจตนาที่จะให้หมายถึงเกาหลีโดยตรงเลยทีเดียว⁷

ใน ค.ศ. 1873 ซามูไรนำโดยซาอิโก ทาคาโมริได้วางแผนบุกเกาหลี แต่แผนสร้างจักรวรรดิญี่ปุ่นขั้นแรกต้องยุติเสียก่อนที่จะมีการปฏิบัติการทางทหาร เพราะกลุ่มผู้นำเมอิจิส่วนใหญ่พิจารณาเห็นควรพัฒนาชาติก่อน และต้องรักษาพระราชไมตรีกับจีนไว้ เรื่องเกาหลีมิได้ยุติไปในทันที เพียงแต่เปลี่ยนวิธีการ “จัดการ” กับเกาหลีเท่านั้น ความพยายามเปิดประเทศเกาหลียังคงดำเนินต่อไปด้วยจุดประสงค์ที่จะให้เกาหลีออกจากอ้อมอกจีน โดยที่การต่างประเทศของเกาหลีไม่จำเป็นต้องผ่านจีนอีก สถานภาพแห่งเอกราชเกาหลีเท่านั้นที่จะมีความหมายถึงการที่เกาหลีสิ้นสุดพันธกรณีที่จะต้องถวายเครื่องราชบรรณาการแก่จักรพรรดิจีน และเป็นโอกาสเหมาะให้ญี่ปุ่นได้เข้าครอบครองเกาหลีได้โดยง่ายโดยมิต้องเสียพระราชไมตรีกับจีน

สถานการณ์อันเลวร้ายที่เกิดขึ้นระหว่างเกาหลีกับต่างชาติมีส่วนทำให้เกาหลีสกอยอยู่ในสภาพกลืนไม่เข้าคายไม่ออก และชนต่างชาติได้จับตาดูว่า จะมีมหาอำนาจใดสามารถเปิด

ประเทศเกาหลีใต้ แม้แต่นโยบายเรือปืน (Gunboat Policy) ของสหรัฐอเมริกาเองใน ค.ศ. 1874 ก็ประสบความสำเร็จที่ประเทศเกาหลี ชาวเกาหลีเองยิ่งทวีความมั่นใจในนโยบายปิดประเทศของตนยิ่งขึ้น แต่สถานการณ์โลกตะวันออกได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ใน ค.ศ. 1874 ญี่ปุ่นได้ยึดครองเกาะไต้หวัน ทำให้ความหวังอันใดที่จะให้เกิดความร่วมมือขึ้นระหว่างญี่ปุ่นกับจีนในการอ้างไว้ซึ่งสันติภาพในตะวันออกเฉียงเหนือนั้นเป็นไปมิได้แล้ว เกาหลีคือเหยื่อธรรมสุดที่ญี่ปุ่นจะละไว้ได้ เกาหลีเองก็ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความคิดของตนเช่นกัน ต่างฝ่ายต่างไม่สามารถจะประนีประนอมกันในเรื่องฐานะประเทศราชเกาหลี ญี่ปุ่นไม่ยอมรับหลักการการปกครองตนเองโดยอิสระของเกาหลี และหลักการจีนมีอำนาจอธิปไตยเหนือเกาหลี แม้หลักฐานยืนยันกันว่าเกาหลีเป็นเมืองขึ้น แต่มิได้หมายความว่า จีนมีกรรมสิทธิ์เหนือเกาหลีในแง่ถือกรรมสิทธิ์เกาหลีเป็นดินแดนจีนเพราะเกาหลีมีสิทธิ์ปกครองตนเอง

ใน ค.ศ. 1875 เมื่อเรือรบญี่ปุ่นซึบเข้าใกล้ชายฝั่งเกาหลี เกาหลีมิได้ร้องขอให้ยิงกราดใส่ทันที ญี่ปุ่นจึงถือเป็นเหตุที่จะเปิดเกาหลีโดยพลกำลัง อันเป็นการปฏิบัติการสำแดงอำนาจญี่ปุ่นเทียบเท่ากับที่เปอร์รีได้แสดงอำนาจต่อญี่ปุ่นมาแล้ว สถานการณ์นั้นย่อมเป็นที่วิตกสำหรับจีนมิใช่น้อย จีนได้แนะนำเกาหลีให้เจรจากับญี่ปุ่น กองเรือรบญี่ปุ่นได้ประชิดเมืองอินชอง (Inchon หรือ Chemulpo) บีบบังคับจนเกาหลีต้องยินยอมเปิดประเทศ ญี่ปุ่นสามารถบีบบังคับให้เกาหลีเปิดเมืองท่าสามแห่งคือ ปูซอน (Puson) อินชอง และวองชอง (Wonson) และการเปิดประเทศโดยเกาหลีเป็นประเทศเอกราช การเปิดประเทศเกาหลีครั้งนั้นจำเป็นต้องให้จีนเห็นชอบด้วย ดังนั้น ใน ค.ศ. 1876 ญี่ปุ่นได้เจรจาทกลงกับจีนได้ด้วยดี โดยลงนามในสนธิสัญญากังฮวา (Treaty of Kanghwa) ซึ่งระบุความไว้ว่า เกาหลีมีสิทธิ์ที่จะเปิดประเทศ แต่ครั้นเมื่อเปิดประเทศแล้ว เกาหลีได้ตัดสินใจแก้ปัญหาของตนด้วยการส่งเครื่องราชบรรณาการให้ทั้งจีนและญี่ปุ่น ทำให้จีนและญี่ปุ่นไม่พอใจ แม้ในขั้นต้น ญี่ปุ่นปรารถนาให้เกาหลีเป็นเอกราช โดยมีได้มุ่งหวังที่จะครอบครองเกาหลีโดยตรง แต่เมื่อเกิดปัญหาว่า จีนยังคงปรารถนาความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับประเทศราชจากเกาหลี ญี่ปุ่นจึงเกิดความปรารถนาอันจริงจังที่จะเข้าครอบครองเกาหลีโดยตรง ฝ่ายเกาหลีเองมิได้พอใจกับสนธิสัญญากังฮวานัก เกาหลีได้ตั้งคำถามแก่ญี่ปุ่นถึงความแท้จริงแน่นอนในภาคปฏิบัติของสนธิสัญญา จีนเองก็มิได้ยอมรับสนธิสัญญานั้น จีนยังคงต้องการให้เกาหลีอยู่ใต้การบังคับบัญชาของจีนต่อไป โดยเฉพาะในการต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม เมื่อญี่ปุ่นเปิดเกาหลีแล้ว มหาอำนาจอื่นก็ได้ตาหน้ากัน “เบียดเสียดยึดเยียด” เข้าไปในประเทศเกาหลี คือ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และรัสเซีย เกาหลีสุดที่จะดำเนินการทูตไต่ได้ ด้วยไม่มีประสบการณ์ในการต่างประเทศกับนานาประเทศมาก่อน ใน ค.ศ. 1882 เกาหลีได้ทำสนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกา (Shufeldt Treaty) เป็นประเทศตะวันตกประเทศแรก กษัตริย์เกาหลีได้ทรงย้ายสถานภาพเกาหลีในพระราชสาส์นถึงประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาไว้ว่า

“ในกิจการเกี่ยวกับเกาหลีเป็นเมืองขึ้น (a dependency) ของจีนนั้น ไม่ว่าจะเป็ คำถามใดที่อาจเกิดขึ้นระหว่างสองประเทศนั้นอันสืบเนื่องมาจากการที่(เกาหลี) เป็นเมืองขึ้น สหรัฐอเมริกา จักไม่แทรกแซงกิจการภายใน (ของสองประเทศ) ในทางใด ๆ ทั้งสิ้น”^๑

พระราชสาสน์นั้นระบุชัดถึงสถานภาพเกาหลีว่าเป็นเมืองขึ้นของจีน แต่มีความเป็นอิสระ ในการเจริญพระราชไมตรีกับนานาประเทศบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคกัน จีนเองก็ยินยอมเห็นชอบด้วย โดยถือว่าเกาหลีทำสนธิสัญญากับนานาประเทศไม่เป็นการขัดต่อหลักการของจีนที่ถือว่า เกาหลีเป็นเมืองขึ้นของจีน

การเปิดประเทศได้สร้างความเปลี่ยนแปลงบางประการในประเทศเกาหลี กล่าวคือ ทฤษฎีปรัชญาการเมืองและศิลปวิทยาการตะวันตกได้ลั่งไหลเข้าไปในเกาหลี ที่สำคัญคือ ลัทธิ นิยมวิทยาศาสตร์และลัทธิชาตินิยม ความเปลี่ยนแปลงถึงขั้นปฏิบัติได้เกิดขึ้นในแวดวงประชาชน และประเทศชาติ ปัญหาความขัดแย้งที่สำคัญคือ วิธีการพัฒนาเกาหลี กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มอนุรักษนิยมจีนแต่ต่อต้านตะวันตก อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มหัวก้าวหน้านิยมการพัฒนาชาติตามวิธีการญี่ปุ่น การแบ่งแยกนั้นยอมเปิดช่องจังหวะโอกาสเหมาะให้จีนและญี่ปุ่นได้แทรกเข้าไปในกิจการเกาหลีได้โดยง่าย

2. การแทรกแซงกิจการภายในของเกาหลีและการแทรกแซงทางทหาร

ตั้งแต่ ค.ศ. 1880 หลี่หุงจางได้ดำเนินกุศโลบายที่จะใช้ “เหล่าอนารยชน” ให้ควบคุม “เหล่าอนารยชน” กันเอง (Policy of using barbarians to control barbarians) ประการแรกโดยการเชื้อเชิญให้เหล่ามหาอำนาจมีความสัมพันธ์กับเกาหลีจนถึงขั้นมีผลประโยชน์ทางการค้ามากจนทุกฝ่ายจักไม่ยินยอมให้ฝ่ายใดกลืนกินเกาหลีแต่ฝ่ายเดียว โดยวิธีนี้จะทำให้เกาหลีอยู่รอดได้ ประการที่สอง จีนจะแทรกแซงกิจการภายในเกาหลีโดยส่งเสริมการปฏิรูปและสร้างกำลังเกาหลีให้เข้มแข็งพอที่จะปกป้องตนเองได้ นโยบายจีนเช่นนั้น โดยเนื้อแท้เป็นการยอมรับว่าจีนเองก็เห็นว่าการปิดประเทศเกาหลีต้องยุติแล้ว และต้องพัฒนาชาติเกาหลีภายใต้การนำของจีนเพื่อปกป้องมิให้ชาติใดครอบงำเกาหลีได้ แต่การเมืองภายในของเกาหลีมิได้สนองตอบจุดประสงค์ของจีนเลย

ราชสำนักเกาหลีปกครองเกาหลีโดยใช้อำนาจเด็ดขาดและมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง อีกทั้งมีการแตกแยกกันเองเพื่อชิงราชบัลลังก์โดยมีจีนและญี่ปุ่นให้การสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ที่สำคัญมีสองกลุ่มคือ

1. กลุ่มผู้สำเร็จราชการ กลุ่มนี้มีหัวคิดอนุรักษนิยมต่อต้านตะวันตกและนิยมจีน

2. กลุ่มสมเด็จพระราชินี และตระกูลหมิน (Min Family) กลุ่มนี้มีอิทธิพล “ครอบงำ” ยุวกษัตริย์ มีหัวคิดก้าวหน้า นิยมตะวันตกและนิยมญี่ปุ่นมาก

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1882 ความขัดแย้งภายในเกาหลีได้ระเบิดขึ้น กลุ่มอนุรักษนิยมได้ก่อการรัฐประหาร โดยยุวกษัตริย์และสมเด็จพระราชินีเสด็จหนีพินภัย และจุโจมตีสถานทูตญี่ปุ่น นักการทูตญี่ปุ่นหนีกลับประเทศ ทั้งจีนและญี่ปุ่นได้ส่งกำลังทหารเข้าระงับเหตุ จีนสั่งจับองค์ผู้สำเร็จราชการด้วยข้อหาเป็นกบฏต่อจีนและส่งไปคุมขังที่เมืองเทียนจิน แต่โดยแท้จริงแล้วคือการส่งพระองค์ไปให้พินภัยเพื่อจะเป็นประโยชน์ในกาลข้างหน้า องค์ยุวกษัตริย์ยังทรงพอที่จะควบคุมสถานการณ์ในเกาหลีไว้ได้ ได้ทรงขอยกยต่อญี่ปุ่น และทรงชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ญี่ปุ่น อีกทั้งทรงอนุญาตให้ญี่ปุ่นเพิ่มกำลังทหารอารักขาสถานทูตขึ้นสองได้

นับแต่นั้นมา ความแตกแยกภายในเกาหลีมีส่วนกระตุ้นให้จีนเห็นความจำเป็นที่จะต้องแสดงความเป็นใหญ่เหนือเกาหลีให้เป็นที่ประจักษ์ ด้วยการส่งนายพลยวนซีไซไปเป็นข้าหลวงกำกับราชการเกาหลี (Resident) ตามนโยบายของหลี่หุงจางและปกครองเกาหลีด้วยกฎหมายจีน และได้สนับสนุนให้ชาวตะวันตกเข้าไปลงทุนพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมในเกาหลี เพื่อให้ญี่ปุ่นสุดสิ้นโอกาสที่จะครอบครองเกาหลีได้อย่างลุล่วง นอกจากนั้น จีนได้สนับสนุนให้เกาหลีพัฒนาประเทศ ปรับปรุงกำลังทหารให้ทันสมัยและเข้มแข็ง ตลอดจนสนับสนุนกลุ่มอนุรักษนิยมให้ทวีความเป็นปึกแผ่นต่อญี่ปุ่น ฝ่ายญี่ปุ่นก็มีได้รอช้าเช่นกัน ญี่ปุ่นสนับสนุนกลุ่มหัวก้าวหน้า และแสดงที่ท่าพร้อมที่จะช่วยให้เกาหลีพ้นอิทธิพลจีน ความตึงเครียดระหว่างจีนกับญี่ปุ่นด้วยเหตุเกาหลีจึงคุกรุ่นพร้อมที่จะระเบิดได้ทุกเวลา ไม่ว่าฝ่ายใดจะชนะ ก็ไม่เป็นคุณประโยชน์อันใดแก่เกาหลีอย่างแน่นอน จีนเองก็ไม่สามารถจะยื่นกรานอำนาจตนเหนือเกาหลีได้เสียทีเดียว แม้แต่การยื่นกรานขอให้ใส่ประโยค “เกาหลีเป็นรัฐที่ขึ้นต่อจักรวรรดิจีน” (“a dependent state of the Chinese Empire”) ในสนธิสัญญาที่เกาหลีทำกับนานาชาติ ก็ไม่สำเร็จผล ระหว่าง ค.ศ. 1882-1886 บรรดาสนธิสัญญาล้วนรับรองว่าเกาหลีเป็นประเทศเอกราช มิได้รวมอยู่กับอำนาจอิบโดยจีนภายใต้ระบบการส่งเครื่องราชบรรณาการ ทางเลือกของจีนจึงมีแต่เพียงว่า จีนจะแทรกแซงทางทหารในเกาหลี หรือจะปล่อยเกาหลีให้เผชิญชะตากรรมไปตามยถากรรมในเงื้อมมือของญี่ปุ่นและรัสเซีย

ลำพังการแข่งขันกับจีนในการครอบครองเกาหลีก็ทำให้ญี่ปุ่นประสบความยุ่งยากใจพอควรอยู่แล้ว ปรากฏว่าในปี ค.ศ. 1885 ได้มีมหาอำนาจอื่นร่วมความขัดแย้งเพิ่มขึ้นอีก คือ รัสเซีย รัสเซียยึดได้เมืองท่าลาซาเรฟ (Lazareff) ในชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงเหนือของเกาหลี และอังกฤษยึดได้เมืองท่าแฮมมิลตัน (Hamilton) ในภาคใต้ของเกาหลี มหาอำนาจสนใจเกาหลีสมความประสงค์ของจีนแล้ว ญี่ปุ่นเองได้ปรับนโยบายเกาหลีใหม่ด้วยการสนับสนุนให้จีนสร้างเกาหลีให้เข้มแข็งและให้จีนแสดงท่าทีครอบครองเกาหลี โดยญี่ปุ่นอยู่เบื้องหลังฉาก เมื่อจีนสามารถควบคุมเกาหลีได้แล้ว ย่อมเป็นการง่ายที่ญี่ปุ่นจะชิงเกาหลีจากจีนโดยมีต้องแก่งแย่งกับบรรดามหาอำนาจอื่น ญี่ปุ่นได้สนับสนุนให้กลุ่มหัวก้าวหน้าชิงอำนาจจากฝ่ายอนุรักษนิยม การเมืองเกาหลีจึงมาถึงจุดแตกแยกเป็นปัจฉิมชน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การเมืองภายในของเกาหลี

เมื่อเกาหลีเริ่มพัฒนาชาติ ปัญหาที่ใหญ่คือ วิธีการพัฒนา เป็นปัญหาที่หาข้อยุติมิได้ กลุ่มหัวก้าวหน้าขัดแย้งกับกลุ่มอนุรักษนิยมมาก การเปิดประเทศได้ทำให้ผู้สำเร็จราชการที่แม้จะทรงออกจากตำแหน่ง แต่มิได้ทรงพอพระทัยกับการเปิดประเทศและสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1876 ผู้สำเร็จราชการจึงทรงมีบทบาทสำคัญในการต่อต้านญี่ปุ่นถึงขนาดก่อเกิดสถานการณ์รัฐประหารขึ้นใน ค.ศ. 1882 จึงได้ตัดปัญหาโดยวิธีเดิมตามประเพณีนิยมอันได้แก่ การส่งผู้สำเร็จราชการไปประทับที่เทียนจินเป็นเวลา 3 ปี เป็นเหตุให้ผู้เป็นปฏิปักษ์ของพระองค์มีอำนาจมาก โดยเฉพาะตระกูลของพระนางหมิน (“Min Family”) ซึ่งได้ให้ความร่วมมือกับจีนและรื้อแผนงานและผลงานการปฏิรูปบางประการที่ผู้สำเร็จราชการได้ทรงปฏิบัติและแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อการสร้างชาติตามแบบญี่ปุ่น ท่ามกลางการเมืองที่เปลี่ยนทิศทางนั้น อิทธิพลต่างชาติได้หลั่งไหลเข้าไปในแวดวงการเมืองเกาหลีมาก

เกาหลีมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาวัฒนธรรมต่างชาติมากดังจะเห็นได้จากการส่งคณะผู้แทนไปจีนและญี่ปุ่นใน ค.ศ. 1881 และไปสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1883 อิทธิพลอเมริกาปรากฏในรูปของเหล่ามิชชันนารี นักการศึกษา และเหล่านักการทูตที่เห็นอกเห็นใจเกาหลี แต่ความกระตือรือร้นเช่นนั้นก็มีอิทธิพลการเมืองกำหนดอยู่ด้วย ภายหลังกลุ่มอนุรักษนิยมก่อการรัฐประหารใน ค.ศ. 1882 จีนได้แทรกแซงในกิจการเกาหลีโดยการจัดตั้งที่ปรึกษา และครอบงำนโยบายทั่วไปของเกาหลี อาจจะมีกล่าวได้ว่าระหว่าง ค.ศ. 1882-1894 จีนมีอำนาจครอบงำกรุงโซล มากพอๆ กับการที่มีชาวเกาหลีอีกกลุ่มนิยมชมชื่นลัทธินิยมของตะวันตกมาก กลุ่มนี้นิยมศิลปวิทยาการตะวันตกและปรารถนาให้มีการพัฒนาเกาหลีแบบญี่ปุ่น แต่กลุ่มนี้ถูกฝ่ายตระกูลหมินและผู้นิยมจีนขัดขวางมิให้สมประสงค์ ผู้นิยมตะวันตกจึงพยายามก่อการรัฐประหารขึ้นในวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ. 1884 โดยมีญี่ปุ่นรู้เห็นเป็นใจ

นักปฏิรูปคิม ออก-กิน (Kim Ok-kiun) และปักยองเฮียว (Pak Young-hyo) ผู้เป็นพระสวามีของพระเชษฐภคินีได้ร่วมกับพรรคเอกราช (Independence Party) ซึ่งมีความใกล้ชิดกับพรรคเสรีนิยมของญี่ปุ่น ก่อการรัฐประหารขึ้น ฝ่ายญี่ปุ่นได้ส่งทหารของตนไปอารักขายูกษัตริย์ ผู้ก่อการเข้าพระมหาราชวัง และฆ่าเหล่าเสนาบดีสำคัญของยูกษัตริย์หลายท่านที่นิยมจีน และจับองค์ยูกษัตริย์ไว้ด้วย ผู้ก่อการยังเข้ายึดสถานทูตชั้นสองของญี่ปุ่น ทั้งราชทูตและเจ้าหน้าที่ต้องหนีไปเมืองอินชอง การก่อการมีที่ท่าจะสำเร็จผล แต่แล้วยวนซีไฮได้ขัดขวางชัยชนะและปราบปรามจนมีหลายคนต้องลี้ภัยไปญี่ปุ่น เหตุการณ์ครั้งนั้นได้นำไปสู่การเจรจาระหว่างญี่ปุ่นกับจีนอีกครั้ง ซึ่งลงเอยด้วยความตกลงอนุสัญญาที่เทียนจิน ระหว่างหลี่หุงจางกับอีโต ฮิโรบูมิ (Li-Ito Convention) ระเบียบการที่ทั้งสองฝ่ายถอนที่ปรึกษาและถอนทหารออกจากเกาหลีภายในสี่เดือน และในกรณีที่เกิดสถานการณ์ร้ายอันใดเกิดขึ้นอีกและจำเป็นต้องส่งทหารเข้าระงับเหตุ จะต้องมีการแจ้งล่วงหน้าก่อนส่งทหารเข้าเกาหลี อีกทั้ง ทั้งสองฝ่ายจะไม่แทรกแซงกิจการทหารภายในของเกาหลี ข้อตกลงนี้

เป็นการยุติปัญหาไว้ชั่วคราว เพราะไม่มีฝ่ายใดพร้อมที่จะรบ¹⁰ สันติสุขของเกาหลีขึ้นอยู่กับสองประเทศนั้น รัสเซียเองพอใจในความตกลงนั้นมาก และแสวงหาโอกาสเหมาะที่จะแทรกเข้าไปสร้างอิทธิพลแทนที่ รัสเซียเสนอให้ความช่วยเหลือในการสร้างความเจริญแก่เกาหลี โดยแลกกับการขอใช้เมืองท่าลาซาเรฟ แต่ทั้งจีนและญี่ปุ่นได้หักท้วงอย่างแข็งขันจนรัสเซียต้องยอมถอยในเรื่องนั้นไป

นับแต่นั้นมา จีนได้เร่งรัดให้เกาหลีปฏิรูปด้านต่างๆ ที่สำคัญคือ ระบบภาษีศุลกากร การฝึกอบรบทหาร การตั้งระบบโทรเลข และการมีที่ปรึกษาในกิจการต่างประเทศ ระหว่าง ค.ศ. 1885-1894 ที่ยวนซีโฮเป็นข้าหลวง เขาได้พยายามที่จะรักษาจีนให้มีอำนาจอธิปไตยเหนือเกาหลี และจัดอิทธิพลญี่ปุ่นออกจากกลุ่มเกาหลีผู้รักชาติ แต่โดยเนื้อแท้แล้ว การดังกล่าวต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญคือ จีนต้องมีกำลังแสนยานุภาพเข้มแข็งพอที่จะปกป้องและนำเกาหลีไปสู่การสร้างชาติให้ทันสมัย และเกาหลีต้องมีความมั่นคงทางการเมืองการปกครองด้วย

สงครามกับชะตากรรมของเกาหลี

โดยแรงกดดันของกลุ่มชนต่างชาติกลุ่มต่างๆ เกาหลีไม่สามารถจะรวมกันได้ ในทศวรรษที่ 1880 ความทุกข์ยากของประชาราษฎร์มิได้บรรเทาเบาบางลง กลุ่มอนุรักษนิยม (Tonghak) ยังคงเคลื่อนไหวเป็นที่นิยมในมวลหมู่มหาชน กลุ่มนี้มีชบวนการข้องเกี่ยวกับพิธีกรรมและไสยศาสตร์มาก ตั้งแต่ ค.ศ. 1893 กลุ่มนี้เต็มไปด้วยความเป็นปฏิปักษ์ต่อชนต่างชาติและแสดงความกระตือรือร้นแรงต่อรัฐบาล อาจจะกล่าวได้ว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1894 แทบทุกเหล่าทุกวงการของญี่ปุ่นล้วนมีความเกี่ยวข้องพันพันด้วยการเมืองเกาหลีทั้งสิ้น ดังเช่น สภาคมลัมมหาสมุทรทมิฬ (Black Ocean - Genyosha) สนับสนุนกลุ่มอนุรักษนิยม (Tonghak)

การที่จะจัดอิทธิพลจีนและประกาศให้เกาหลีเป็นเอกราชนั้นเป็นเรื่องที่แตกต่างจากการที่จะจัดตั้งการปกครองตามวิถีทางของการสร้างชาติให้เจริญแบบญี่ปุ่น การเมืองในเกาหลีทวีความเข้มข้นยิ่งขึ้นในต้นปี ค.ศ. 1894 เมื่อนักปฏิรูปนิยมญี่ปุ่นชื่อ นายคิมออกกิน ถูกลอบสังหารชีวิตที่เขตนานาชาติในเซียงไฮ้ เป็นจังหวะเดียวกันกับที่ญี่ปุ่นเองประสบความล้มเหลวในการช่วยเกาหลีสร้างชาติให้เจริญแบบญี่ปุ่น โอกาสอันวายเมื่อเกิดเหตุถูกยื้อขึ้นในภาคใต้ในเดือนกรกฎาคม เหล่าอนุรักษนิยม (Tonghaks) พยายามจะล้มราชบัลลังก์ แต่ไร้ผล พระเจ้าโคจงเองก็ไม่สามารถจะทรงปราบกบฏอนุรักษนิยมได้เช่นกัน พระเจ้าโคจงได้ทรงขอร้องให้นายพลยวนซีโฮช่วย แต่ญี่ปุ่นได้เสริมกำลังเตรียมขัดขวางความเคลื่อนไหวทางทหารของจีน และได้ตั้งศูนย์บัญชาการขึ้นที่เมืองโซล

เหตุร้ายที่พวกอนุรักษนิยมก่อขึ้นในปี ค.ศ. 1894 และเรียกร้องให้จีนช่วยนั้น จีนคาดว่าญี่ปุ่นคงไม่ก่อสงครามกับจีนด้วยการฉกเกาหลี จีนแจ้งญี่ปุ่นให้ทราบล่วงหน้าในการปราบปรามกบฏร้าย แต่เมื่อจีนปราบกบฏเกาหลีได้ราบคาบ ญี่ปุ่นก็ส่งทหาร 8,000 คน ขึ้นบกเกาหลี พร้อมทั้งตั้ง

พระเจ้าโคจอง

เดวองกุน
พระนามเดิม: ยีหาอุง
(ค.ศ. 1820-1898)

สงครามจีนกับญี่ปุ่นแห่งปี ค.ศ. 1894 อาจนับเนื่องได้ว่า เป็นการทดสอบวิทยาการทหาร ถ้าได้เปรียบเทียบศักยภาพทางทหารของทั้งสองฝ่าย ในทศวรรษของประเทศต่างๆ วงนอก จีนมีกำลังแสนยานุภาพเหนือกว่าญี่ปุ่นมาก ราชนาวีจีนได้ชื่อว่าเป็นราชนาวีอันดับที่ 8 ของโลก ราชนาวีญี่ปุ่นได้ถูกจัดลำดับเป็นที่ 11 ของโลก¹² แต่การรบที่ไร้การวางแผนการรบและกำลังรบเข้าสู่ยุทธภูมิไม่หมด ทำให้จีนเป็นฝ่ายอ่อนแอและเสียเปรียบ ญี่ปุ่นบดขยี้กองทัพจีนที่เมืองเปียงยาง ในการรบทางทะเลที่ทะเลเหลือง ญี่ปุ่นทำลายกองทัพเรือจีนอย่างย่อยยับ และรุกเข้ายึดครองคาบสมุทรเหลียวตุง เมืองท่าพอร์ต อาเธอร์ เดเรน (Dairen) และเว่ยไห่เว่ย (Weihaiwei) ความปราชัยอย่างรวดเร็วภายใน 6 เดือน ได้ทำให้จีนตื่นตระหนกและรีบเจรจาขอสงบศึกทันที ญี่ปุ่นได้รับข้อเสนอและการเจรจาได้เริ่มขึ้นที่เมืองซีโมนเซกิ ญี่ปุ่นเต็มไปด้วยความหวังเปี่ยมล้นที่จะได้ผลประโยชน์มหาศาลจากชัยชนะ ญี่ปุ่นได้เสนอเงื่อนไข 10 ประการแก่ผู้แทนฝ่ายจีนคือหลี่หุงจาง ซึ่งมีความโดยสรุปว่า เกาหลีเป็นเอกราช จีนต้องชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม และยกดินแดนที่ญี่ปุ่นหมายตาไว้แล้วให้แก่ญี่ปุ่นคือ คาบสมุทรเหลียวตุงและซานตุง (Shantung) และเอื้ออำนวยผลประโยชน์ อภิสิทธิ์ทางการค้าและการทหารแก่ญี่ปุ่นด้วย จีนพยายามต่อรองลดหย่อนข้อเรียกร้อง ญี่ปุ่นยืนกรานตามเงื่อนไขและมีที่ท่าว่าจะสมประสงค์ ถ้าหลี่หุงจางไม่ถูกลอบทำร้ายด้วยน้ำมือของชาวญี่ปุ่นผู้คลั่งชาติ เหตุครั้งนั้น ย่อมทำให้ทั่วโลกสนใจการเจรจาและมหาอำนาจอาจเข้าแทรกแซงขอแบ่งส่วนผลประโยชน์ด้วย¹³ ญี่ปุ่นจึงต้องยอมลดหย่อนข้อเสนอมองตน และตกลงทำสนธิสัญญากันในวันที่ 17 สิงหาคม ค.ศ. 1895 ซึ่งนับเป็นสนธิสัญญาที่ค่อนข้างจะหนักหนาสำหรับจีนมาก¹⁴

ตามสนธิสัญญานั้น ญี่ปุ่นได้คาบสมุทรเหลียวตุงซึ่งเป็นจุดกันชนมิให้จีนและรัสเซียล่วงล้ำพรมแดนเกาหลี แต่ถ้าญี่ปุ่นเห็นความสำคัญของเหลียวตุง มหาอำนาจอื่นโดยเฉพาะรัสเซียก็เห็นความสำคัญเช่นนั้นด้วย รัสเซียได้ยื่นบันทึก “แนะนำ” ญี่ปุ่นให้คืนเหลียวตุงให้แก่จีน ญี่ปุ่นตระหนักดีว่าการขอสคืนแดนเหลียวตุงเป็นความผิดพลาดของตน¹⁵ และจำต้องยินยอมคืนเหลียวตุงให้แก่จีน เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับรัสเซีย ซึ่งมีเยอรมนีและฝรั่งเศสสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ญี่ปุ่นจำต้องยอมรับความผิดพลาดทางการทูตของตน และมุ่งความสนใจไปที่เกาหลี เพื่อเสริมสร้างฐานะตนให้แข็งแกร่งในเกาหลี ญี่ปุ่นจึงต้องเตรียมพร้อมที่จะปกป้องเกาหลีจากศัตรูทรงพลังยิ่งกว่าจีนคือ รัสเซีย

สงครามยกที่สอง : ญี่ปุ่นกับรัสเซีย

สนธิสัญญาที่จีนทำกับญี่ปุ่นที่เมืองซีโมนเซกิใน ค.ศ. 1895 มีข้อหนึ่งระบุกำหนดให้เกาหลีเป็นเอกราช นับแต่นั้นมา ญี่ปุ่นได้สนับสนุนให้องค์ผู้สำเร็จราชการกลับคืนสู่อำนาจอีกครั้งหนึ่ง เพียงเพื่อจะพบว่า พระองค์ทรงฝึกฝนในอำนาจเป็นสำคัญ อันเป็นการผิดจุดประสงค์ของญี่ปุ่นที่หวังความร่วมมือจากเกาหลีในการสร้างเกาหลีเป็นประเทศเอกราชเคียงบ่าเคียงไหล่ญี่ปุ่น ผู้ว่า

การญี่ปุ่นในเกาหลีเองก็ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งโครงสร้างการปกครองและการคลังของเกาหลีเช่นกัน องค์ผู้สำเร็จราชการเกาหลีได้ทรงรื้อถอนการปฏิรูป ชับผู้บังคับบัญชาของกองทหารผสมญี่ปุ่นกับเกาหลี ครั้นเมื่อญี่ปุ่นส่งผู้ว่าราชการคนใหม่มา ผู้สำเร็จราชการได้ร่วมมือกับผู้ว่าราชการญี่ปุ่นในการปกครองเกาหลีตามนโยบายญี่ปุ่น โดยเริ่มด้วยการก่อการรัฐประหารภายใต้คำบงการของญี่ปุ่น ในวันที่ 8 ตุลาคม ค.ศ. 1895 จับพระเจ้าโคจงไว้ แล้วแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการเป็นประธานที่ปรึกษาส่วนพระองค์ (Chief adviser) กบฏสำเร็จโทษสมเด็จพระราชินี และพลพรรคของพระนาง ยังความตกตะลึงแก่วงการทูตทั่วโลก พระเจ้าโคจงก็ต้องเสด็จลอบหนีไปลี้ภัยประทับอยู่ในสถานทูตชั้นสองของรัสเซียในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1896 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ได้ทำให้อิทธิพลญี่ปุ่นลดฮวบและเสื่อมถอยลงเป็นเวลาสองปี

ภายใต้ฉายาอำนาจของรัสเซีย พระเจ้าโคจงได้ทรงกล่าวหารัฐบาลเกาหลีเดิมว่านิยมญี่ปุ่นและเป็นผู้ทรยศต่อประเทศชาติ และโปรดให้จัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ขึ้น ตลอดจนยกเลิกบรรดากฎหมายว่าด้วยการปฏิรูป (Reform Laws) ตลอดเวลา 2 ปีนั้น พระเจ้าโคจงประทับในสถานทูตชั้นสองของรัสเซีย พระองค์ทรงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัสเซียมาก ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1896 พระองค์ได้โปรดให้พระสวามีในพระเชษฐภคินีไปมอสโกเพื่อขอความช่วยเหลือให้รัสเซียคุ้มครองเกาหลี โดยความเป็นจริงแล้ว รัสเซียสนใจแมนจูเรียมากกว่าเกาหลี รัสเซียเองก็ไม่พร้อมที่จะปกป้องเกาหลี อันจะเป็นเหตุนำไปสู่การเผชิญหน้ากับญี่ปุ่น ทรานส์ไซบีเรีย (Trans-Siberia) ยังไม่เสร็จเรียบร้อย ทรานส์ไซบีเรียไม่พร้อมที่จะรบกับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นเองระแวงนั้นก็ยังไม่พร้อมรบ เพราะต้องเสริมสร้างกำลังรบให้พร้อมสรรพก่อน ทั้งสองฝ่ายจึงทำอนุสัญญาต่อกัน (Lebanov กับ Yamagata Convention) ใน ค.ศ. 1896 (ญี่ปุ่นเคยเสนอเส้นขนานที่ 38 เป็นเส้นแบ่งเขตอิทธิพลในเกาหลี แต่รัสเซียไม่ยอมรับ) มีความต่อไปนี้โดยสรุปว่า

1. ทั้งสองฝ่ายจะให้คำแนะนำและช่วยเหลือทางการเงินแก่เกาหลีในการพัฒนาประเทศ
2. ทั้งสองฝ่ายจะช่วยเหลือเกาหลีพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนากองทัพและตำรวจ
3. ทั้งสองฝ่ายจะส่งทหารในจำนวนเท่ากันเพื่ออารักขาเส้นทางรถไฟ สายโทรเลขและอารักขาเขตอิทธิพลของตน
4. ในกรณีที่ต้องส่งทหารเข้าไปในเกาหลี จะต้องมีกรแจ้งอีกฝ่ายทราบล่วงหน้าก่อน¹⁶

ความตกลงนั้นไม่มั่นคง เพราะว่าโดยเนื้อแท้แล้ว รัสเซียครอบงำราชสำนักเกาหลีให้ปกครองประเทศตามจุดประสงค์ของรัสเซีย แม้จนถึงการที่รัสเซียเองมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลง แต่งโยกย้ายข้าราชการได้ตามอำเภอใจ รัสเซียควบคุมการเงินการคลังโดยตั้งธนาคารรัสเซียกับเกาหลี (Russo-Korean Bank) เป็นองค์กรดำเนินการ รัสเซียได้สัมปทานเข้าดำเนินการพัฒนาอุตสาหกรรมในเกาะเดียร์ (Deer Island) ซึ่งอยู่ในเมืองท่าปูซาน (Pusan) การที่รัสเซียมีอิทธิพล

ในเกาหลีและมีฐานะที่มั่นทางทหารในเมืองท่าพอร์ต อาเธอร์และเดเรน ย่อมเป็นที่น่าวิตกสำหรับ อังกฤษและญี่ปุ่นเป็นอย่างยิ่ง รัสเซียเองได้พิจารณาประนีประนอมกับทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะการยินยอมยกเลิกการตั้งธนาคารรัสเซียกับเกาหลี แล้วเปิดการเจรจากับญี่ปุ่นในเดือนเมษายน ค.ศ. 1898 ทั้งสองได้ทำความตกลงใหม่ขึ้น (Rosen-Nishi Agreement) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเกาหลีในด้านต่อไปนี้

1. การรับรองเกาหลีเป็นเอกราช
2. การไม่แทรกแซงกิจการภายในของเกาหลี
3. การช่วยเกาหลีฝึกอบรมทหาร
4. การช่วยเกาหลีในด้านการเงิน

ความตกลงดังกล่าวกลับไร้ผลเมื่อรัสเซียฉวยโอกาสยึดครองแมนจูเรียในปี ค.ศ. 1900 ผลักดันให้ญี่ปุ่นตระหนักถึงภัยรัสเซียคือขบวนการปฏิวัติเกาหลีมาก และเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงวิถีการทางทหารก่อนที่รัสเซียจะสร้างทางรถไฟข้ามไซบีเรียเสร็จ และต้องเร่งแสวงหาพันธมิตรจนสำเร็จผลคือได้อังกฤษเป็นพันธมิตรในเดือนมกราคม ค.ศ. 1902 พันธมิตรนั้นคำประกันว่า ในอนาคต สงครามรัสเซียกับญี่ปุ่นจักไม่มีมหาอำนาจที่สามแทรกแซงทางทหารได้ และพันธมิตรนั้นได้รับรองโดยนัยว่าญี่ปุ่นมีฐานะเข้มแข็งที่สุดในเอเชียตะวันออก มิใช่รัสเซีย¹⁷

ท่ามกลางสถานการณ์อันแปรเปลี่ยนระหว่าง ค.ศ. 1895-1903 นั้น เกาหลีมีที่ทำรัฐสิขมากน้อยเพียงใดต่อเอกราชอำนาจอธิปไตยของตน? ระหว่าง ค.ศ. 1896-1898 สถาบันกษัตริย์อ่อนแอเกินไปที่จะเป็นหลักที่พึ่งของชาวเกาหลี และเหล่ามหาอำนาจคุกคามเกาหลีมากขึ้น ขบวนการชาวเกาหลีผู้สูญเสียอำนาจได้เติบโตใหญ่ขึ้นที่ปักกิ่ง แม้แต่ชาวเกาหลีนักปฏิรูปเองมิได้เป็นที่นิยมของมวลชน จึงขาดการสนับสนุนจากมวลชนเป็นพื้นฐาน ขบวนการปฏิรูปเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์มหาศาลของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในราชสำนักเกาหลีมาก ใน ค.ศ. 1898 ขบวนการปฏิรูปจึงไปถึงจุดจบ

เมื่อพิจารณาเกาหลีในปี ค.ศ. 1898 จะเห็นว่า เกาหลีตกเป็นเหยื่อของญี่ปุ่นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ แม้จะเปิดประเทศและพยายามพัฒนาชาติเพียงใดก็ตาม ญี่ปุ่นเองในขั้นต้นก็มีได้มีความปรารถนารุนแรง ความปรารถนารุนแรงสุดขีดมาปรากฏในภายหลังเมื่อสมาคมรักชาติของญี่ปุ่นและทหารญี่ปุ่นได้สนับสนุนการก่อกบฏในเกาหลี

ผลประโยชน์ญี่ปุ่นในเกาหลีมีแต่ทวีขึ้นตามกาลเวลา ญี่ปุ่นได้สัมปทานมากมายในการพัฒนาอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและการสร้างเส้นทางรถไฟเชื่อมเมืองปูซานกับโซล และเส้นทางซีมุลไปกับโซล พื้นที่บริเวณรอบเมืองสำคัญ ๆ ถูกญี่ปุ่นจับจองซื้อหมด ธนาคารแห่งประเทศไทยญี่ปุ่นมีกิจการมากมายครอบคลุมแทบทุกแขนงของการอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ผลประโยชน์มหาศาลเช่นนั้นย่อมมุ่งใจให้ญี่ปุ่นเห็นความสำคัญของเกาหลีเสมือนอู่ข้าวอู่น้ำของตนที่จะต้องปกป้องสุดชีวิต แม้จนถึงการพยายามเข้าครอบครองเกาหลีทั้งหมดในเร็ววัน

แต่ความมุ่งมาดปรารถนาเกาหลีนั้นมีอุปสรรคขวากหนามอันยิ่งใหญ่คือรัสเซีย รัสเซียกำลังวางแผนพัฒนาป่าไม้ในลุ่มแม่น้ำยาลู ย่อมทำให้ญี่ปุ่นวิตกว่ารัสเซียจะรุกคืบหน้าแข่งกับญี่ปุ่นในเกาหลี พันธมิตรญี่ปุ่นกับอังกฤษมิได้มีผลทำให้รัสเซียถอนทหารออกจากแมนจูเรียอย่างแท้จริงแต่อย่างใด หากแต่มีที่ท่าจะรุกคืบหน้ามากกว่า ญี่ปุ่นจึงตัดสินใจที่จะเจรจาทำความตกลงกับรัสเซียให้ได้ในเรื่องเกาหลี การเจรจาดำเนินไปอย่างยืดเยื้อ โดยไม่มีข้อเสนอของฝ่ายใดเป็นที่ยอมรับของอีกฝ่าย ญี่ปุ่นจึงตัดสินใจที่จะลงเสียงทำสงครามเพื่อแก้ปัญหาให้สำเร็จเด็ดขาดมากกว่าจะยอมรับข้อเสนอของรัสเซียที่จะปิดล้อมการขยายอำนาจอิทธิพลญี่ปุ่นในเกาหลี

อันที่จริงแล้ว รัสเซียเองมิได้ปรารถนาที่จะเผชิญหน้ากับญี่ปุ่น ซาร์นิโคลาสที่ 2 (Tsar Nicolas II) ทรงพร้อมที่จะ “ปล่อยมือ” เรื่องเกาหลี ถ้าญี่ปุ่นจะยืนยันความจริงใจในเจตนาารมณ์ของตน ซาร์ได้เคยตรัสถึงเรื่องนี้ไว้ว่า รัสเซียต้อง “...ยินยอมให้ญี่ปุ่นครอบครองเกาหลีจนถึงสุดพรมแดนของตูเมน (Tumen) และเขตลัมปทาน [ของรัสเซีย] ในลุ่มแม่น้ำ”¹⁸ แต่ญี่ปุ่นไม่มีโอกาสล่วงรู้ความเช่นนี้ การทูตดำเนินต่อไปในขณะที่ต่างฝ่ายต่างระดมพล กองทัพรัสเซียรุกข้ามพรมแดนสู่เกาหลี ราชธานี ญี่ปุ่นโจมตีกองเรือของรัสเซีย สงครามได้อุบัติขึ้นตั้งแต่วันที่ 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1904 และชัยชนะเป็นของฝ่ายญี่ปุ่นอีกเช่นเคย เกาหลีกลายเป็นเหยื่ออันโอชะของสองมหาอำนาจไปโดยปริยาย

อวสานของเกาหลี

สนธิสัญญาพอร์ตสมัธ (Portsmouth, กันยายน ค.ศ. 1905) ได้กำหนดขีดจำกัดให้ญี่ปุ่นมีฐานะสูงสุดในเกาหลีสมปรารถนา สิ่งที่ญี่ปุ่นจักต้องเร่งปฏิบัติมีเพียงประการเดียวคือ การกลืนกินเกาหลี เกาหลีเองซึ่งเป็นประเทศสุดท้ายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่จำต้องเปิดประเทศ ไม่ว่าจะเร็วหรือช้า ย่อมต้องสยบยอมต่อญี่ปุ่นผู้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อสงครามเปิดฉากขึ้น เกาหลีต้องลงนามในพิธีสาร (Protocol) เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1904 ยินยอมให้ญี่ปุ่นสถาปนาการปกครองเกาหลีโดยคณะที่ปรึกษา (A Government by advisers) ซึ่งหมายถึง ญี่ปุ่นควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินและการต่างประเทศของเกาหลี¹⁹

ญี่ปุ่นได้ดำเนินการทูตแสวงหาการรับรองจันทงักว่เดินของตนในเกาหลี จากบรรดามหาอำนาจอีก โดยทำความตกลงลับกับสหรัฐอเมริกา (Taft-Katsura Agreement, เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1905) สหรัฐอเมริกายินยอมให้ญี่ปุ่นควบคุมเกาหลีไว้เพื่อสกัดกั้นมิให้รัสเซียรุกคืบหน้าในภูมิภาค ญี่ปุ่นรับรองสหรัฐอเมริกาเป็นใหญ่ (Hegemony) เหนือหมู่เกาะฟิลิปปินส์ เมื่อญี่ปุ่นต่ออายุสนธิสัญญาพันธมิตรกับอังกฤษ อังกฤษก็รับรู้ที่ญี่ปุ่นมีสิทธิที่จะใช้มาตรการอันเหมาะสมถูกต้อง (Appropriate measure) “เพื่อนำแนวทาง ควบคุมและปกป้องคุ้มครองเกาหลี” ญี่ปุ่นเองก็ได้ปลุกระดมมวลชนโฆษณาชวนเชื่อว่า เกาหลีปรารถนาที่จะเป็นรัฐในอารักขาของญี่ปุ่น

จากนั้นในวันที่ 17 พฤศจิกายน ค.ศ. 1905 ข้าหลวงอิโต (Ito Hirobumi) และราชทูตญี่ปุ่นได้นำกำลังทหารเข้าพระมหาราชวัง บีบบังคับให้ฝ่ายเกาหลีลงนามในสนธิสัญญายินยอมเป็นรัฐในอารักขาของญี่ปุ่น

ความเป็นรัฐในอารักขานั้นมีความหมายถึงการที่ญี่ปุ่นควบคุมการต่างประเทศและการภายในประเทศโดยจัดตั้งข้าหลวงใหญ่ (A resident general) ปกครองเกาหลี โดยสถาบันกษัตริย์ยังคงดำรงอยู่ เกาหลีสิ้นสุดอำนาจอธิปไตยนับแต่นั้นมา ชาวเกาหลีได้มีปฏิริยาตอบโต้อย่างรุนแรงทั่วทั้งประเทศโดยใช้สื่อสารมวลชน จัดการประท้วงอย่างหนัก จัดตั้งกองกำลังกองโจร ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มากมายได้กระทำอัตวินิบาตกรรม ปฏิริยาของชาวเกาหลียอมทำให้ญี่ปุ่นปกครองเกาหลีด้วยความยากลำบากมิใช่น้อย แม้ข้าหลวงอิโตจะถือว่าเป็นความปรารถนาดีของญี่ปุ่นที่จะพัฒนาเกาหลีให้มีการปกครองที่มีเมตตาธรรม ญี่ปุ่นหวังสิ่งที่ดีงามให้แก่ชาวเกาหลีก็ตาม อิโตเห็นว่า วิธีการดังกล่าวจะสามารถผูกใจชาวเกาหลีให้เห็นดีเห็นงามและเห็นเจตนาอันดีของญี่ปุ่นมากจนยินดีร่วมพัฒนาชาติตามแนวทางญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นเองก็ยังสามารถครอบงำเกาหลีได้ อิโตไม่เห็นด้วยกับนโยบายผนวกเกาหลี

มาตรการสายกลางของอิโตประสบความสำเร็จอย่างมาก พระเจ้าโคจงไม่ทรงเห็นชอบกับสนธิสัญญาที่เกาหลีเป็นรัฐในอารักขาของญี่ปุ่น โปรดที่จะให้เกาหลีเป็นรัฐในอารักขาของบรรดามหาอำนาจมากกว่า ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1907 จึงทรงลอบส่งคณะผู้แทนไปร้องทุกข์ขอความยุติธรรม ณ ที่ประชุมสันติภาพระหว่างประเทศ ณ กรุงเฮก (Haque) ที่ประชุมนั้นปฏิเสธคำร้องทุกข์ด้วยเหตุผลว่า เกาหลีขาดอำนาจอธิปไตยเนื่องการต่างประเทศ คณะผู้แทนจึงร้องทุกข์ต่อที่ประชุมนักหนังสือพิมพ์แทน พระเจ้าโคจงยังทรงลอบติดต่อขอให้สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือ ราชทูตได้กราบบังคมทูลว่า การติดต่อเช่นนั้นควรมีเมื่อ 10 ปีที่แล้ว สหรัฐอเมริกาได้ปิดหนทางการกู้เอกราชของเกาหลีโดยประกาศว่า เกาหลีไม่อยู่ในฐานะที่จะปกครองตนเองได้อีกต่อไปแล้ว²⁰

ความพยายามที่จะกู้เอกราช ไม่ว่าจะเป็บทบาทของสถาบันกษัตริย์ก็ดี การต่อต้านของประชาชนที่ยังไม่เข้มแข็งก็ดี ล้วนเป็นเหตุผลอันชอบธรรมที่ทำให้ญี่ปุ่นสามารถบีบบังคับให้พระเจ้าโคจงสละราชย์ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1907 แล้วยกพระราชโอรสผู้ทรงพระสติปัญญาอ่อนเขารับขึ้นครองราชย์แทน ทรงพระนามว่า พระเจ้าซุนจงจง (Sun Jong) อาจจะกล่าวได้ว่า พระเจ้าโคจงและคณะผู้ปกครองของพระองค์เกรงกลัวประชาชนไม่ไว้วางใจมากกว่าจะทรงเกรงกลัวภัยญี่ปุ่นคุกคาม²¹ เมื่อพระเจ้าโคจงทรงสละราชย์ มีการประท้วงใหญ่หลวงทั่วประเทศ แต่ท้ายสุดก็ต้องสยบต่อการปราบปราม ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1907 เกาหลีต้องยินยอมทำความตกลงกับญี่ปุ่นให้ใช้ระบบการปกครองโดยมีรัฐมนตรีช่วยการ (A Government by vice ministers) ทุกกระทรวงเป็นชาวญี่ปุ่น และข้าราชการเป็นชาวญี่ปุ่น และยุบเลิกกองทัพเกาหลี ตามความตกลงนั้น ชาวญี่ปุ่นได้หลังไหลเข้าไปตั้งถิ่นฐานในเกาหลี โครงสร้างการปกครองตกอยู่ในความควบคุมของ

ญี่ปุ่นหมด การขุดเล็กกองทัพได้ทำให้เกาหลีสิ้นสุดหนทาง ที่จะปกป้องอำนาจอธิปไตยได้อีกต่อไป ชาวเกาหลีผู้รักชาติต้องจัดตั้งกองโจรขึ้น มีการต่อสู้ตามท้องถนนในกรุงโซล เมื่อถูกปราบปรามหนัก กองโจรได้จัดตั้งขึ้นกระจายไปทั่วประเทศ ก่อเกิดการจลาจลจนกลับกลายเป็นกบฏขึ้นทั่วไป ญี่ปุ่น ได้ปราบปรามอย่างเฉียบขาด ภายใน 1 ปี ผู้ก่อการถูกประหารถึง 12,000 คน เป็นการข่มขวัญ และเชือดไก่ให้ลิงดู มิให้ชาวเกาหลี "ท้อ" ขึ้นมาอีก

ท่ามกลางความไม่สงบนั้น ญี่ปุ่นพยายามพัฒนาเศรษฐกิจเกาหลีให้เป็นประโยชน์แก่ญี่ปุ่น แต่ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและความปั่นป่วนไร้ระเบียบของการคลัง ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจไม่บรรลุจุดประสงค์ ญี่ปุ่นปฏิรูปเศรษฐกิจเกาหลีใหม่หมด โดยกำหนดระบบเงินตรา เดริยมงบประมาณ ขจัดความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารราชการและจัดการฉ้อราษฎร์บังหลวง ตลอดจนควบคุมระบบการสื่อสารคมนาคม ท้ายสุด ญี่ปุ่นประกาศใช้กฎอัยการศึก ควบคุมสื่อสารมวลชน อันเป็นการปิดหูปิดตาชาวเกาหลี และห้ามการแสดงออกความคิดเห็นใดๆ ทั้งสิ้น ชาวเกาหลีต้องมอบหมายอำนาจหน้าที่ตำรวจให้แก่ญี่ปุ่น

นโยบายของข้าหลวงอีโตในการปกครองเกาหลีประสบความสำเร็จล้มเหลว อีโตมิได้คาดคิดถึงพลังของชาวเกาหลีผู้รักชาติ ทั้งวงราชการและเอกชนต่อต้านญี่ปุ่นด้วยการไม่ให้ความร่วมมือแก่ญี่ปุ่นในการปกครองเกาหลี ถึงกระนั้น เกาหลียังพอจะมีเอกราชอยู่บ้าง ข้าหลวงอีโตเองได้ลาออกจากตำแหน่งในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1909 และเดินทางท่องเที่ยวแมนจูเรียก่อนกลับญี่ปุ่น วาระสุดท้ายแห่งเอกราชเกาหลีก็มาถึงเกินคาดหมายในวันที่ 26 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1909 เมื่อนายอันจุงกุน (An Chung-gun) ผู้รักชาติได้ลอบสังหารข้าหลวงอีโต ณ สถานีรถไฟฮาร์บิน (Harbin) เหตุครั้งนั้นทำให้เกาหลีสิ้นสุดหนทางอยู่รอดอีกต่อไป เพราะญี่ปุ่นถือเหตุนี้เป็นข้ออ้างที่จะแก้ปัญหาเกาหลีให้สำเร็จเด็ดขาดเลยทีเดียว

ญี่ปุ่นประกาศขุดเล็กองค์การทุกประเภทของขบวนการกู้ชาติ ล้อมกรอบปราบปรามบรรดาเกาหลีผู้กระด้างกระเดื่อง พระเจ้าซุนจงองและคณะผู้ปกครองได้สมรู้ร่วมคิดกับญี่ปุ่นในการร่างสนธิสัญญาว่าด้วยการอารักขาเกาหลีและผนวกเกาหลี นายอีวันยง (Yi-Wan-Yong) นายกรัฐมนตรีเองและรัฐมนตรีหลายคนคือผู้ทรยศต่อประเทศ ท่ามกลางเสียงประท้วงกดดันมิให้คณะพรรคของเขาลงนามในสนธิสัญญาผนวกเกาหลี บ้านพักของนายกรัฐมนตรีถูกลอบเผา และตัวเขาเองได้รับบาดเจ็บ ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1909 ญี่ปุ่นได้แก้ปัญหาเกาหลีขั้นเผด็จศึกให้สำเร็จเด็ดขาด (Coup de grace) โดยบีบบังคับให้พระเจ้าซุนจงองและรัฐบาลของพระองค์ลงนามในสนธิสัญญาผนวกเกาหลีเข้ากับราชอาณาจักรญี่ปุ่นในวันที่ 22 สิงหาคม ค.ศ. 1910 7 วันต่อมา ญี่ปุ่นบีบบังคับพระเจ้าซุนจงองให้สละราชย์ สำนักข้าหลวงใหญ่ (Office of Resident General) ได้ถูกเปลี่ยนเป็นท่าเนียบอุปราช (Governor-General) ญี่ปุ่นได้เปลี่ยนชื่อเกาหลีเป็นโชเซน (Chosen) เป็นอาณานิคมที่จะถูกพัฒนาเพื่อประโยชน์ทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจสำหรับญี่ปุ่น แม้ความเป็นอาณานิคมจะอยู่นอกเหนือบทบัญญัติรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นเองก็ตาม

เมื่อผนวกเกาหลีแล้ว ญี่ปุ่นส่งเรือพิฆาตไปเกาหลีเพื่อบังคับใช้การปกครองเกาหลีให้มีความสงบสุขและระเบียบแบบแผน ญี่ปุ่นจัดตั้งสำนักคณะรัฐมนตรีว่าด้วยกิจการอาณานิคม (Cabinet Bureau of Colonial Affairs) เพื่อรับผิดชอบการปกครองเกาหลี สำนักนี้ต้องรับผิดชอบต่อญี่ปุ่นและต่อนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นโดยตรง นับแต่นั้นมา ญี่ปุ่นก็ปกครองเกาหลีอย่างเข้มงวดมากขึ้นมาก ถึงกระนั้น ก็เป็นที่น่าสนใจยิ่งว่า การผนวกเกาหลีได้เกิดขึ้นในจังหวะเวลาที่ลัทธิชาตินิยมเพิ่งหยั่งรากในแผ่นดินเกาหลี การต่อสู้อันยาวนานเพื่อเอกราชได้ผสมผสานกับลัทธิชาตินิยมสมัยใหม่ (Modern nationalism) ทำให้ขบวนการกู้ชาติโดยชนชั้นสูงเป็นผู้นำมีพลังแข็งแกร่งขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1895 ความเป็นประเทศชาติจึงถูกทำลายลงในขณะที่ชนชั้นสูง นักปฏิรูป ทหารและชาวนากำลังพัฒนาความรู้สึกร่วมกันในการกู้บ้านกู้เมือง บรรดาผู้รู้ผู้นิยมลัทธิขงจื้อหลายร้อยคนได้ชุมนุมกันที่หน้าประตูพระมหาราชวังเพื่อถวายฎีกาให้มีการต่อต้านญี่ปุ่น ปฏิกริยาเจียบมีปรากฏจากการที่หลายคนฆ่าตัวตายและหลายคนเข้าร่วมขบวนการกู้ชาติ อย่างไรก็ตาม การต่อต้านการผนวกเกาหลีท้ายสุดล้วนถูกปราบปราม ผู้นำถูกจับกุมคุมขัง ขบวนการกู้ชาติเกาหลีแทบจะไม่มีโอกาสเคลื่อนไหวเติบโตได้อีกเลย ญี่ปุ่นปกครองเกาหลีโดยมิได้ใส่ใจคำนึงถึงความคับแค้นและความปรารถนาของฝ่ายเกาหลีที่จะกู้ชาติ

อวสานของเกาหลีได้มาถึงเมื่อเกาหลีแตกแยก ทุกหมู่เหล่าชาดสามัคคีธรรมและชักนำเข้าลึกลง ซักศึกเข้าบ้านหลายครั้งหลายครา พร้อมๆ กับการที่มหาอำนาจเองต้องการเกาหลีมากจนไม่ยินยอมให้เกาหลีอยู่ตามลำพังได้อีกต่อไป เกาหลีจึงถูกสลบออกจากแผนที่โลกโดยเหตุผลหนึ่งมาจากชาวเกาหลีเอง และอีกส่วนหนึ่งมาจากภัยจักรวรรดินิยมตะวันตกและญี่ปุ่น

บทที่ 3

เกาหลี : ชะตากรรมที่ลิขิตเองมิได้

ความเป็นรัฐประเทศได้ถึงกาลสิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1910 ในขณะที่ชาวเกาหลีเองกำลังเริ่มเกิดมีจิตสำนึกในเชื้อชาติของตน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชั้นชนสูง นักปฏิรูป ทหารและชาวนา ล้วนมีความรู้สึกรักชาติ แต่เมื่อต้องสิ้นชาติลง สรรพสิ่งล้วนเป็นไปตามคำบงการของญี่ปุ่นโดยสิ้นเชิง การติดต่อโลกภายนอกต้องผ่านความเห็นชอบของญี่ปุ่นนับแต่นั้นมา

ถ้าพิจารณาการสิ้นชาติเกาหลีให้ถ่องแท้ จะเห็นว่า เกาหลีแทบจะไม่มีช่วงระยะสมัยใดที่เป็นไทแก่ตัว ในอดีต เกาหลีตกอยู่ภายใต้ฉายาอำนาจของจีน ครั้นต่อมาตั้งแต่ ค.ศ. 1875 เกาหลีเป็นประเทศที่เสมือนเป็น “ข้าสองเจ้า บ่าวสองนาย” ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการให้ทั้งจีนและญี่ปุ่น ความเป็นเอกราชของเกาหลีระยะสั้นๆ ระหว่าง ค.ศ. 1895-1910 ล้อแหลมอันตรายทั้งต่อตนเอง และต่อมหาอำนาจที่เกี่ยวข้องด้วย สงครามญี่ปุ่นกับรัสเซียอุบัติขึ้นใน ค.ศ. 1904 ด้วยเหตุเกาหลีซึ่งเป็นที่หมายปองของทั้งญี่ปุ่นและรัสเซีย ความเป็นเอกราชสิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1910 ด้วยเหตุมหาอำนาจบงการและด้วยเหตุที่เกาหลีแบ่งฝ่ายในทุกเรื่องทุกกรณี ประวัติศาสตร์อันยาวนานนั้นชี้ชัดว่า เกาหลีแทบจะไม่เคยบรรลุผลสำเร็จในการที่จะตั้งมั่นเป็นประเทศเอกราชอย่างแท้จริงเลย

เกาหลีคือบันไดขั้นแรกของญี่ปุ่นในการสร้างจักรวรรดิอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ด้วยเหตุหลายประการ ที่ควรพิจารณาคือ ลักษณะที่ตั้งเกาหลีเอง เกาหลีอยู่ใกล้ญี่ปุ่นมาก ไม่ว่าจะเป็นดูจากระยะทางหรือดูจากความยาวนานของการเดินทางถึงกัน เกาหลีและญี่ปุ่นต่างมีการติดต่อคมนาคมกันที่สะดวกมากทางทะเลมาช้านาน และมีความใกล้ชิดเคียงกันในด้านวัฒนธรรมที่ต่างก็รับจากอารยธรรมจีนเป็นแม่แบบ¹ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ระบบการใช้ตัวอักษร ระบบความเชื่อถือไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธหรือปรัชญาการเมืองและสังคม ที่สำคัญคือ ลัทธิขงจื้อที่เป็นหลักในการสร้างระเบียบแบบแผนของสังคม ทั้งญี่ปุ่นและเกาหลีเป็นเสมือนส่วนหนึ่งของอารยธรรมจีน ประเพณีนิยมวัฒนธรรมจีนในประเทศเกาหลีได้มีแนวโน้มที่จะสนับสนุนอำนาจอาณัติอันตั้งมั่น เพราะฉะนั้น ญี่ปุ่นจึงสามารถปกครองเกาหลีโดยผ่านวงในของแวดวงอำนาจอาณัติของเกาหลีเอง ความโหวงว้างที่จะรับอารยธรรมหรือวัฒนธรรมก็ทำให้เกาหลีสามารถที่จะแปรเปลี่ยนเป็นประเทศที่ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นได้ (Japanized Collaborators) อีกทั้งระบบการตรวจราชการในเกาหลีก็ทำให้ญี่ปุ่นสามารถควบคุมประชาชนเกาหลีได้อย่างทั่วถึง ด้วยความที่ใกล้ชิดกับเกาหลีในด้านวัฒนธรรมมีมากเพียงพอที่จะทำให้ญี่ปุ่นดำเนินการดูดซึมและกลืนกินเกาหลีได้ไม่ว่าจะเป็นในแง่การเมืองการปกครองหรือจะเป็นในแง่วัฒนธรรม

ญี่ปุ่นกับการปกครองอาณานิคมเกาหลี

ในการปกครองเกาหลีนั้น ญี่ปุ่นสำแดงตนเหนือกว่าให้เป็นที่ประจักษ์ ประสบการณ์ในการปกครองได้วันทำให้ญี่ปุ่นคิดที่จะปกครองเกาหลีโดยวิธีการใช้ทั้งอำนาจอาญาสิทธิ์เป็นพระเดช และใช้ทั้งเมตตาธรรมเป็นพระคุณประกอบกันแล้วแต่กรณี เป็นเครื่องพิสูจน์เช่นกันว่า ญี่ปุ่นไม่มีจุดประสงค์ที่จะปกครองเกาหลีในลักษณะโอบอุ้มประคับประคองเกาหลีให้เดินได้ด้วยตนเอง ดังที่เรียกว่าภาวะทรัสตี (Trusteeship) ญี่ปุ่นไม่มีจุดประสงค์ที่จะให้เกาหลีมีสิทธิ์ปกครองตนเองเป็นอิสระ และไม่มีจุดประสงค์ที่จะฝึกรบเกาหลีให้เจริญเข้มแข็งพอที่จะเป็นประเทศเอกราชได้ด้วยตนเอง

ญี่ปุ่นปกครองเกาหลีโดยแต่งตั้งนายทหารชั้นผู้ใหญ่ญี่ปุ่นเป็นอุปราช ดำเนินการปกครองในลักษณะที่ใช้อำนาจเด็ดขาดปราบปรามผู้ต่อต้านอย่างรุนแรง ใช้ระบบตำรวจภูธรในการรักษา กฎหมายและระเบียบแบบแผน ควบคุมระบบสื่อสารคมนาคมทุกประเภทและการชุมนุมแสดงกิจกรรมทางการเมือง ลิดรอนสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของชาวเกาหลี ญี่ปุ่นควบคุมระบบราชการ โดยมีชาวญี่ปุ่นเป็นข้าราชการในระบบราชการเกาหลีประมาณ 2/5 ของข้าราชการทั้งหมด ข้าราชการเกาหลีลดลงจากเดิม 52,000 คน เหลือเพียง 35,000 คน ใน ค.ศ. 1936

ญี่ปุ่นกำหนดนโยบายการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับการศึกษาระดับประถมศึกษา และอาชีวศึกษา เพื่อผลิตคนออกมาเป็นข้าราชการและผู้ชำนาญการรับใช้ญี่ปุ่น ญี่ปุ่นกำหนดให้การศึกษาต้องใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักเท่านั้น ทรรศนะญี่ปุ่นต่อการแสดงความเหนือกว่าเกาหลีปรากฏเด่นชัดในการบริหารราชการทหารและการที่ญี่ปุ่นแสวงผลประโยชน์มหาศาลอย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งโดยปราศจากการตรวจสอบใด ๆ ทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การรุกทางเศรษฐกิจ (Economic aggression)² ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. การสะสมที่ดิน ตั้งแต่เกาหลีเปิดประเทศ พ่อค้าญี่ปุ่นได้สะสมที่ดินตามหมู่บ้าน เมื่อญี่ปุ่นมีการลงทุนทางการเกษตร การแย่งชิงเอาที่ดินได้ทั่วทุกมุม แม้จนถึงการใช้พลกำลังยึดที่ดินไว้ในครอบครอง ญี่ปุ่นได้จับจองยึดที่นาหลวงและที่กร้างว่างเปล่าอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ชาวญี่ปุ่นอพยพเข้าไปเป็นชาวไร่ชาวนาครอบครองที่ดินในเกาหลี เมื่อญี่ปุ่นครอบงำเกาหลีมากขึ้น ญี่ปุ่นก็ประกาศกำหนดพื้นที่เพื่อการสาธารณสุขโรคโดยวิธีการเวนคืนที่ดิน และเมื่อเกาหลีถูกผนวกเข้ากับญี่ปุ่นแล้ว ญี่ปุ่นก็ยึดที่ดินที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนให้เป็นที่ดินของอุปราชในอัตราร้อยละ 40 ของที่ดินประเภทนั้น แล้วขายให้บริษัทญี่ปุ่นและชาวญี่ปุ่นที่อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานในเกาหลี ระหว่าง ค.ศ. 1910-1940 ประชากรเกาหลีเพิ่มขึ้นประมาณ 5/6 แต่ไร้ที่ดิน เพราะญี่ปุ่นสะสมที่ดินมหาศาลหลายเท่า ประชาชนเกาหลีจึงมีความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่

2. การผูกขาดทรัพยากรธรรมชาติ ญี่ปุ่นพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมโดยการใช้ระบบมาตรฐานทองคำเป็นระบบการเงินระหว่างประเทศ ต้องอาศัยปริมาณทองคำที่ผลิตได้ในเกาหลีเป็นหลัก ระบบเครือขายบริษัท (Zaibatsu) ได้สร้างผลประโยชน์จากการพัฒนาเหมืองแร่ การปลูก

ป่าใหม่และการประมง อุปราชาเองเป็นนายทุนใหญ่ลงทุนกิจการรถไฟ การท่าเรือ การท่าอากาศยาน การสื่อสารคมนาคมและผูกขาดการผลิตและการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการ

3. การควบคุมกิจการสาธารณูปโภค ญี่ปุ่นควบคุมกิจการสาธารณูปโภคทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรถไฟ การสื่อสารคมนาคม การไฟฟ้า เพื่อสกัดกั้นมิให้นายทุนต่างชาติเข้าไปลงทุน

4. การควบคุมการคลัง ญี่ปุ่นตั้งคณะที่ปรึกษาเข้าควบคุมการบริหารการคลังซึ่งเกี่ยวกับการใช้รายได้และรายจ่ายของรัฐ กำหนดเงินตราใหม่และการเพิ่มค่าของเงินตราเมื่อแลกเปลี่ยนกับเงินตราสกุลอื่น (Appreciate in value) ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นได้รับกำไรมหาศาลเป็นลาภลอย ญี่ปุ่นส่งเสริมผลประโยชน์ทางพาณิชย์กรรม และส่งเสริมให้ธนาคารญี่ปุ่นครอบงำสถาบันการคลังในเกาหลี สถาบันการคลังญี่ปุ่นมีบทบาทโดดเด่นเป็นผู้นำในกิจการการคลังของเกาหลี ธนาคารโชเซน (Bank of Chosen) ทำหน้าที่เป็นธนาคารกลาง (Central bank) ธนาคารอุตสาหกรรม (Industry Bank) ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมเกาหลีและเกื้อหนุนทั้งนักธุรกิจและกสิกรญี่ปุ่น ญี่ปุ่นบังคับให้รัฐบาลเกาหลีกู้ยืมเงินจากธนาคารของญี่ปุ่นและรัฐบาลญี่ปุ่นเพื่อเป็นงบประมาณสำหรับอุปราชในการบริหารเกาหลี การสร้างเกาหลีให้เจริญทันสมัยโดยวิธีเช่นนั้นทำให้รัฐบาลเกาหลีตกเป็นหนี้สินล้นพ้นตัวจนต้องพึ่งพาอาศัยญี่ปุ่นไม่สิ้นสุด ทั้งประเทศจึงมีความเคลื่อนไหวที่จะไถ่ถอนหนี้สินโดยวิธีการเสียภาษีให้รัฐ

กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงรุกอย่างก้าวร้าวแบบญี่ปุ่นไม่สามารถปิดกั้นกิจการเกาหลีมิให้เติบโตได้ในปลายศตวรรษที่ 19 แม้จะเป็นกิจการขนาดเล็กเทียบมิได้กับญี่ปุ่นเลย ธนาคารญี่ปุ่นควบคุมการให้บริการทุน ปิดกั้นหนทางเอกชนเกาหลีที่จะกู้ยืมโดยง่าย การปฏิรูปเงินตราโดยยึดบังกิจการเอกชนเกาหลีเองทำให้เอกชนขาดแคลนทุนประกอบการ กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจเกาหลีให้ทันสมัยไม่บรรลุเป้าหมาย

ถ้าพิจารณาเกาหลีในแง่มูลค่าทางเศรษฐกิจแล้ว เกาหลีมิได้ให้ประโยชน์มหาศาลแก่ญี่ปุ่นนัก เพราะการเกษตรเกาหลีล้าหลังมาก กรรมวิธีการเพาะปลูกล้าหลัง พื้นที่เพาะปลูกน้อย ขาดการอนุรักษ์ดิน ชุมเขาลำเนาไพรถูกบุกเบิกหักล้างดวงพงไปมากมายจนขาดทรัพยากรป่าไม้ อีกทั้งภูมิอากาศก็ไม่อำนวย ภาคเหนือมีภูมิอากาศหนาวอบอุ่น (Temperate Zone Climate) แต่ถ้าพิจารณาเกาหลีในแง่การเมืองแล้ว ญี่ปุ่นครอบครองเกาหลีด้วยความยากลำบากมาก โดยประวัติศาสตร์แล้ว เกาหลีเป็นประเทศเอกราชมาช้านาน แม้จะเป็นเอกราชในลักษณะเป็นประเทศกับราชของจีน ชาวเกาหลีมีประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อเอกราชมาอย่างโชกโชนพอควร เมื่อปัจจัยนี้ประสานกับลัทธิชาตินิยมของสมัยใหม่ ก็ทำให้ขบวนการกู้เอกราชภายใต้การนำของชนชั้นสูงมีพลังอำนาจนำเกรงขามมิใช่น้อยสำหรับญี่ปุ่นตั้งแต่ ค.ศ. 1895 มาแล้ว

ความเคลื่อนไหวเพื่อกู้เอกราช

ระหว่าง ค.ศ.1895-1910 ถือเป็นระยะเวลาแบ่งแยกระหว่างความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ ไม่นิยมชนต่างด้าว (Xenophobia) กับลัทธิชาตินิยมของยุคใหม่ เกาหลีได้สร้างปัญหาการเมืองอันยากลำบากแก่การแก้ไขยี่สิบสำหรับญี่ปุ่นผู้ครอบครอง โดยเฉพาะเมื่อชาวตะวันตกชาติต่าง ๆ และเหล่ามิชชันนารี ตลอดจนชาวตะวันตกที่ประกอบอาชีพหลากหลายในเกาหลีเองล้วนแสดงความเห็นอกเห็นใจเกาหลีมาก จึงไม่เป็นการประหลาดแต่อย่างใดที่ญี่ปุ่นจะถือว่า ศาสนาคริสต์บ่อนทำลายญี่ปุ่นในการครองเกาหลี ญี่ปุ่นได้กล่าวหาว่าเหล่าผู้เข้ารีตและมิชชันนารีมีส่วนร่วมรู้เห็น และหรือสมคบคิดกันในการลอบสังหารข้าหลวงฮิโต และญี่ปุ่นได้ฉวยโอกาสกำจัดกวาดล้างผู้เข้ารีตและมิชชันนารีอย่างถอนรากถอนโคน ผู้นำขบวนการกู้ชาติ เช่น นายซิงมันรี (Syngman Rhee) ถูกจับกุมคุมขังระหว่าง ค.ศ. 1898-1905 และต่อมาได้เดินทางไปศึกษาระดับปริญญาเอกที่สหรัฐอเมริกา เขาเป็นผู้นำขบวนการกู้ชาติกลุ่มหนึ่งที่ตั้งมั่นอยู่ที่ฮาวายได้ถึง 25 ปี ขบวนการกู้ชาติเกาหลีนั้นแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามประเพณีการเมืองเกาหลี ถึงกระนั้นก็เป็นทอกซางแคร่ที่มุ่งดำเนินสมอมา

ท่ามกลางสถานการณ์เช่นนั้น ระหว่าง ค.ศ. 1910-1940 ที่เกาหลีเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่น ประชากรเกาหลีเพิ่มขึ้นประมาณ 5/6 ญี่ปุ่นนิยมสร้างสมที่ดินในเกาหลีมาก ชาวญี่ปุ่นถือที่ดินในเกาหลีมากหลายเท่า ในขณะที่ชาวเกาหลีเองมีการครองชีพที่ตกต่ำยากแค้นยิ่ง สรรพสิ่งที่พิสุจน์แล้วว่าสำเร็จผลในการพัฒนาเศรษฐกิจในญี่ปุ่นไม่สามารถจะนำไปทดลองพัฒนาได้ในเกาหลี ความยากจนและการที่ยังมีชาวเกาหลีที่มีการศึกษารูปร่างพอควร เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมเกาหลีส่อเค้าไม่พอใจการปกครองโดยญี่ปุ่น ลัทธิชาตินิยมทวีความรุนแรงตามกาลเวลา โดยเฉพาะภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 หลักการสิบสี่ประการ (Fourteen Points) ของประธานาธิบดีวูดร็อด วิลสัน (Woodrow Wilson) ที่ระบุหลักการหนึ่งว่าด้วยเชื้อชาติ และหลักการวินิจฉัยได้ด้วยตนเอง (Self Determination) มีส่วนเร้าใจให้ชาวเกาหลีที่เป็นคริสต์ และผู้ที่มีทรรศนะเสรีนิยมปลุกระดมมวลชนนับล้านให้เดินขบวนครั้งใหญ่ขึ้นในวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1919 ได้มีการประกาศเอกราชในครั้งนั้นด้วย แต่แล้วญี่ปุ่นก็สามารถปราบปรามการเดินขบวนครั้งนั้นได้อีกเช่นเคย มีคนถูกจับกุมขังประมาณ 19,000 คน และมีอีก 2,000 คน ได้รับบาดเจ็บ ถึงกระนั้น ชาวเกาหลีก็ไม่ระย่อหือถอยแต่อย่างใด ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1919 ได้มีการประชุมที่เซียงไฮ้และโซล เพื่อจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวของสาธารณรัฐเกาหลีขึ้น แต่ไม่มีมหาอำนาจตะวันตกประเทศใดรับรู้ด้วย ขบวนการกู้ชาติก็ประพาศิตนให้เป็นที่ไม่น่าเชื่อถือนัก เพราะมีการแตกแยกแบ่งฝ่ายและมีกระจัดกระจายไปทั่วโลกทุกหนแห่ง กลุ่มเหล่านั้นแตกแยกแบ่งฝ่ายขัดแย้งกันเอง

ความล้มเหลวของการเดินขบวนเดือนมีนาคม ค.ศ. 1919 และการปฏิวัติในรัสเซียใน ค.ศ. 1917 ทำให้เกิดความนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์และมีความเชื่อถือนอกศาสนา ลัทธินี้สามารถจะเป็นเสมือน "สำภาทอง" เพื่อชาวเกาหลีผู้รักชาติได้ ในทศวรรษที่ 1920 ชาวเกาหลีจึงเป็นประชาชนชาติเอเชียชาติแรกที่ได้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับปฏิวัติรัสเซีย

ระหว่าง ค.ศ. 1918-19 พลเอกย็องฮวี (General Yi Tonghwi) จากกองทัพหลวงเดิมได้เป็นผู้นำในการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เกาหลี (Korean Communist Party -- KCP) ที่เมืองคาบาร์อฟสค์ (Khabarovsk) และวลาดิวอสตอค (Vladivostok) และได้แสวงหาความช่วยเหลือและอาวุธยุทโธปกรณ์จากรัสเซีย ชาวเกาหลีผู้รักชาติเป็นผู้ที่พร้อมที่สุดที่จะเป็นพันธมิตรของรัสเซีย และเป็นผู้ที่ต่อต้านญี่ปุ่นที่สุด

นอกจากพรรคคอมมิวนิสต์เกาหลี ยังมีผู้นำอีกมากมายหลายกลุ่มที่แสวงหาความช่วยเหลืออาทิ

1. กลุ่มของนายอันฉางโฮ (An Ch'ang-ho) แต่ประสบความสำเร็จด้อยคับแค้นใจ
2. กลุ่มนายชึงมันรี นายชึงมันรีได้ถูกกำหนดตัวเป็นประธานาธิบดี ในสหรัฐอเมริกา เขาพยายามแสวงหาขวัญกำลังใจจากมิตรประเทศโดยวิธีการดำเนินการทางการเมือง
3. กลุ่มนายพลย็อง นายพลย็องในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรีได้แสวงหาความช่วยเหลือจากรัสเซีย เพื่อปฏิบัติการทางทหารในแมนจูเรีย
4. กลุ่มนายคิมคู (Kim Ku) ซึ่งหลงใหลวิธีการสร้างความเทียมหนุโหด มีความผูกพันใกล้ชิดกับพรรคจีนชาตินิยมมาก

ขบวนการกู้ชาติมากหลายล้วนมีความแตกต่างกันในด้านอุดมการณ์ โครงการและบุคลิกภาพของบุคคลชนชั้นนำในแต่ละกลุ่ม ขบวนการจึงขาดเอกภาพที่จะเป็นพลังอันนำเกรงขามเท่าที่ควร

ในปี ค.ศ. 1925 พรรคคอมมิวนิสต์เกาหลีได้ถูกจัดตั้งขึ้นในกรุงโซล และระหว่าง ค.ศ. 1927-1931 พรรคคอมมิวนิสต์เกาหลีได้ร่วมกับพวกชาตินิยม (Nationalists) จัดตั้งสมาคมเกาหลีใหม่ (New Korea Society) แต่การจัดตั้งเช่นนั้นต้องสลายตัวไปเมื่อถูกญี่ปุ่นตามกำจัดกวาดล้าง นับแต่สงครามโลกครั้งที่สอง กลุ่มต่างๆ ในเมืองฉุงกิง (Chungking) และวอชิงตันล้วนไร้ประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับกำลังทหารและสมาชิกจัดตั้งที่ได้มีขึ้นอย่างลับๆ ในรัสเซีย นโยบายญี่ปุ่นในทศวรรษที่ 1920 เป็นนโยบายของรัฐบาลเสรีนิยมที่เป็นรัฐบาลพลเรือน มีจุดมุ่งหมายที่จะประนีประนอมและปฏิรูประบบราชการเกาหลีและได้ให้คำมั่นแก่ชาวเกาหลีในเรื่องการไม่กีดกันรังเกียจเดียดฉันท์ มุ่งมั่นให้มิตรภาพและการให้สิทธิเสรีภาพทั่วไปแก่ชาวเกาหลี หนังสือพิมพ์ วารสารและองค์กรสมาคมของกรรมกรและเยาวชนจึงมีโอกากระยะเวลาสั้นๆ ที่จะพัฒนาตนเองขึ้นบ้าง ในขณะเดียวกัน ญี่ปุ่นก็พยายามแสวงหาความร่วมมือจากชนชั้นสูงโดยแต่งตั้งชนชั้นสูงและชนชั้นกลางเป็นสมาชิกในสภาที่ปรึกษาของราชการทุกระดับ ถึงกระนั้น นโยบายนั้นก็ยังไม่เป็นที่พอใจแก่ชาวเกาหลี การที่ญี่ปุ่นกอบโกยผลประโยชน์และครอบงำเกาหลียิ่งจะทำให้ชาวเกาหลีเคียดแค้นมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะเมื่อญี่ปุ่นสั่งยกเลิกการใช้ภาษาเกาหลีในทศวรรษที่ 1930 ทั้งๆ ที่ชาวเกาหลีก็ยังคงใช้ภาษาของตนในครอบครัว และเมื่อญี่ปุ่นเคียดแค้นการผลิตพืชผลในเกาหลี ในระหว่างสงครามโลก ชาวนาส่วนใหญ่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ส่วนใหญ่ชาวนาเพาะปลูกบนที่ดินเช่า

เมื่อญี่ปุ่นสร้างจักรวรรดิมุ่งหมายที่จีนและแมนจูเรีย เกาหลีก็ถูกกลืนเข้าไปในจักรวรรดิญี่ปุ่น ชาวเกาหลีสุดสิ้นสติปัญญาที่จะต่อต้านญี่ปุ่นด้วยเหตุดั้งเดิมเช่นเคยคือ ความแตกแยกกันเอง

ความแตกแยกของเกาหลี

ชะตากรรมของเกาหลีถูกผูกพันอยู่กับลักษณะที่ตั้งของตนอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยที่เกาหลีอยู่กึ่งกลางระหว่างจีน ญี่ปุ่นและรัสเซีย ทำให้เกิดความพิบัติจากสงครามความขัดแย้งและความแตกแยกอย่างรุนแรงในคาบสมุทรเกาหลี ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เกาหลีก็ยังคงแบ่งแยกโดยเหตุผลทางทหารเพื่อสะดวกแก่การปลดอาวุธญี่ปุ่น รัสเซียปลดอาวุธในภาคเหนือ สหรัฐอเมริกาปลดอาวุธในภาคใต้

1. ปัญหาอนาคตของเกาหลี

ความตกลงในการประชุมที่ไคโร (Cairo) ในวันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1943 ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า “เกาหลีจะเป็นอิสระและเป็นเอกราชในเวลาอันสมควร” ความนั้นสะท้อนหลักการว่าด้วยการกำหนดวินิจัยด้วยตนเอง แต่ก็สะท้อนว่า ปัญหาเกาหลีเองเป็นเรื่องที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ และความนั้นแสดงความไม่แน่ใจของมหาพันธมิตรต่อเกาหลีเองว่า เกาหลีควรจะปกครองตนเองด้วยระบบใด เมื่อยังหาข้อยุติมิได้ ประเด็นเกาหลีก็ต้องถูกกำหนดให้แก้ไขด้วยวิธีการชั่วคราวก่อน คือ การปลดอาวุธญี่ปุ่นด้วยการกำหนดเส้นขนานที่ 38 เป็นเส้นแบ่งเขตการปลดอาวุธ ความตกลงนั้นเป็นความตกลงทางทหาร ซึ่งได้กลับกลายเป็นความตกลงทางการเมืองในภายหลัง

คำประกาศที่ทอตสตีมีได้ยืนยันเอกราชของเกาหลี และการกำหนดเส้นขนานที่ 38 เพื่อสะดวกแก่การปลดอาวุธญี่ปุ่น รัสเซียได้ส่งทหารเข้าภาคเหนือของเกาหลีเพื่อปลดอาวุธญี่ปุ่นในวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1945 สหรัฐอเมริกาส่งทหารเข้าภาคใต้ในวันที่ 8 กันยายน ปัญหาเกาหลีได้มาถึงจุดที่จะต้องตัดสินใจแก้ไขอีกวาระหนึ่ง อังกฤษ รัสเซีย จีนและสหรัฐอเมริกา ได้ตกลงเห็นชอบที่จะให้เกาหลีอยู่ภายใต้การดูแลของนานาชาติ คือภายใต้ภาวะทรัสตี (International Trusteeship) ต่อมา ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1945 ณ ที่ประชุมเมืองมอสโก บรรดารัฐมนตรีว่าการต่างประเทศได้ตกลงเห็นชอบที่จะให้สหรัฐอเมริกาและรัสเซียตั้งคณะกรรมการร่วมกันเพื่อดำเนินการสร้างระบบการปกครองให้แก่เกาหลีภายใต้ภาวะทรัสตีของนานาชาติ แต่ปรากฏว่าชาวเกาหลีเองไม่เห็นด้วย และรัสเซียเองมีเจตนาหมายมั่นแน่วแน่ที่จะควบคุมเกาหลีด้วย ทำให้การดูแลเกาหลีโดยนานาชาติไร้ความหวังโดยสิ้นเชิงในกลางปี 1948 เป็นต้นมา แม้แต่การบูรณะปฏิสังขรณ์โดยความร่วมมือระหว่างประเทศก็ถูกรุสเซียขัดขวางจนดำเนินการไม่ได้ดีเท่าที่ควรไว้ อย่างไรก็ตาม โดยคำบงการของสหรัฐอเมริกาและรัสเซีย เกาหลีได้ถูกแบ่งแยกตลอดไปโดยปริยาย เส้นขนานที่ 38 กลายเป็นเส้นการเมืองในปี 1948 เป็นต้นมา การรวมประเทศและการให้นานาชาติดูแลเกาหลีสุดสิ้นหนทางที่จะเป็นไปได้อีกแล้ว

2. พัฒนาการทางการเมืองสู่การแบ่งแยก

2.1 ภาคเหนือ

รัสเซียมีจุดประสงค์ที่จะสถาปนาเกาหลีเป็นรัฐคอมมิวนิสต์บริวารของตน และได้เป็นผู้ชี้แนะแนวทางให้พรรคคอมมิวนิสต์เกาหลีจัดตั้งรัฐบาลโซเวียตขึ้นในภาคเหนือ ในทุกระดับของการปกครองโดยบรรดาคณะกรรมการแห่งประชาชาติ (People's Committees) องค์ประกอบคอมมิวนิสต์ได้มีบทบาทสำคัญควบคุมไว้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นระดับเทศบาล ระดับเมือง หรือระดับมณฑล พรรคการเมืองมากมายได้ถูกส่งเสริมให้จัดตั้งขึ้นเพื่อระดมกรรมากร ชาวนา ยูชน สตรี เป็นต้น ให้ออกมามีบทบาทอยู่ในแนวหน้าระดับชาติ พฤติกรรมของรัสเซียเช่นนั้น ย่อมทำให้ความหวังของชาวเกาหลีที่จะเห็นการรวมประเทศนั้นสิ้นสุดลง ดังจะเห็นได้ว่า ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1946 ได้มีการจัดการเลือกตั้งขึ้น ตามติดมาด้วยการจัดตั้งประชุมของคณะกรรมการแห่งประชาชาติที่เมืองเปียง-ยางในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1947 ผลของการประชุมคือ การจัดตั้งสภาแห่งประชาชาติ (People's Assembly) ซึ่งทำหน้าที่เลือกคณะกรรมการแห่งประชาชาติให้ปกครองประเทศชั่วคราว ผู้นำ คือ คิมอีลซุง (Kim Il-sung) ส่วนพรรคคอมมิวนิสต์ได้ดำเนินการปลุกระดมมวลชนและปลุกฝังอบรมลัทธิคอมมิวนิสต์ให้แก่ประชาชน ที่ปรึกษาของรัสเซียได้ขึ้นนำกองกำลังกึ่งทหารแห่งประชาชาติ (People's Militia) กองกำลังนี้เป็นพลังสนับสนุนพรรคโดยตรง

ในด้านชนบท พรรคคอมมิวนิสต์ได้จัดตั้งมวลชนอย่างกระตือรือร้น โดยมาในรูปของการปฏิรูปที่ดิน อันได้แก่การริบที่ดินแล้วจัดสรรที่ดินใหม่ให้แก่ชาวนา ในตัวเมือง มีการโอนกิจการอุตสาหกรรมเป็นของรัฐและวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ แม้แต่พรรคคอมมิวนิสต์เองก็ต้องผ่านการจัดตั้งใหม่ตั้งแต่ระดับบนลงสู่ระดับล่างโดยที่แน่นอนที่สุดว่า รัสเซียย่อมครอบงำพรรคที่เกาหลีไม่มีหนทางเลือกเป็นอื่นไปได้

2.2 ภาคใต้

บทบาทสหรัฐอเมริกาในภาคใต้ก็มีได้น้อยหน้าไปกว่ารัสเซียเช่นกัน สหรัฐอเมริกาได้พยายามพัฒนาเกาหลีใต้ แต่ความยุ่งยากลำบากและลักษณะปัญหาอันสลับซับซ้อนต่างๆ ทำให้สหรัฐอเมริกาไม่พร้อมที่จะเข้าพัฒนาเกาหลีใต้เท่าใดนัก ภายหลังจากวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1945 สหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งรัฐบาลเฉพาะกาลขึ้นนำโดยนายลินวุนสูง (Lynh Woon-hyung) ซึ่งเป็นคนที่ไม่นิยมความรุนแรง รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการแห่งประชาชาติระดับท้องถิ่นขึ้นทั่วภาคใต้เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งความสงบสุขและระเบียบแบบแผน ในวันที่ 6 กันยายน ค.ศ. 1945 ลินได้ประกาศสถาปนาสาธารณรัฐแห่งประชาชาติเกาหลี (People's Republic) เป็นการประกาศจัดตั้งระบอบการปกครอง แต่ในด้านการเศรษฐกิจยังมีปัญหามากพอควร

เมื่อสหรัฐอเมริกายึดครองเกาหลีใต้นั้น สหรัฐอเมริกาได้เผชิญปัญหาว่า เศรษฐกิจเกาหลีระหว่างที่เป็นอาณานิคมของญี่ปุ่นผูกมัดไว้กับญี่ปุ่นมาก เมื่อเป็นเอกราชแล้วและไร้การผูกพันกับ

ญี่ปุ่น เศรษฐกิจได้ประสบความสำเร็จอย่างมาก การบูรณะปฏิสังขรณ์มิได้เป็นการกิจง่ายแต่อย่างใด สหรัฐอเมริกาต้องจัดระบบระเบียบใหม่ให้แก่เกาหลีใต้ ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1946 สหรัฐอเมริกาสนับสนุนให้มีระบบนิติบัญญัติที่มาจาก การเลือกตั้งส่วนหนึ่ง เพื่อเป็นการสถาปนาการปกครอง โดยใช้กฎหมายเป็นหลักและเป็นพื้นฐานของเสรีภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ สหรัฐอเมริกามีจุดมุ่งหมายที่จะให้เกาหลีใต้มีรัฐบาลที่มั่นคงจากการเลือกตั้งก่อนแล้วจึงจะมีการปฏิรูปเศรษฐกิจ การปฏิรูปที่ดินได้ล่าช้าออกไปจนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1946 เพราะกระบวนการของการเมืองเองเป็นกระบวนการที่เต็มไปด้วยความคิดอนุรักษนิยม

ในวันที่ 16 ตุลาคม ค.ศ. 1945 รัฐบาลได้ค้นที่บ้านเกิด นายซิงมันรีเป็นนักชาตินิยมสุดขีดที่ต้องการให้เกาหลีเป็นเอกราชในทันทีโดยปราศจากการล่าช้า และให้รวมประเทศโดยทุกวิถีทางที่จะเป็นไปได้ชนิด "ทุ่มสุดชีวิต" เขาไม่เห็นด้วยกับความคิดที่จะให้นานาชาติดูแลเกาหลีและความคิดที่จะให้มีการเจรจาแก้ไขปัญหาเกาหลีตามข้อเสนอของสหรัฐอเมริกา

จากการเมืองเกาหลีได้ถูกจัดตั้งขึ้นแล้วเป็นการเมืองสุดขั้วสองขั้ว (Polarized Politics) คือขั้วคอมมิวนิสต์และขั้วประชาธิปไตย ในเกาหลีใต้ ขบวนการปราบคอมมิวนิสต์มีความรุนแรง เข้มงวดมากเกินไป พวกที่มีความคิดไม่รุนแรงถูกกีดกันออกไปจากการเมืองเช่นนั้น ดังจะเห็นได้ว่า ลินถูกลอบสังหารในเดือนกรกฎาคม ใน ค.ศ. 1947 ปัญหาเกาหลีได้เป็นปัญหามากแก่สหรัฐอเมริกา จนท้ายสุดในเดือนกันยายน ได้มอบเรื่องเกาหลีใต้ให้อยู่ในความดูแลขององค์การสหประชาชาติ องค์การได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อการดำเนินการรวมประเทศและการจัดตั้งการเลือกตั้ง

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1948 พรรคของซิงมันรีได้ชนะการเลือกตั้ง และเขาได้เป็นประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเกาหลีในวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1948 ตำแหน่งประธานาธิบดีมีอำนาจบริหารกว้างขวางมาก การมีรัฐบาลเองแล้วเช่นนั้นทำให้สหรัฐอเมริกาต้องยุติการยึดครองเกาหลีใต้ ส่วนในเกาหลีเหนือ ได้มีการเลือกตั้งเช่นกันในวันที่ 9 กันยายน ค.ศ. 1948 และประกาศจัดตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยแห่งประชาธิปไตยเกาหลี (Democratic People's Republic) ตั้งแต่กลางปี ค.ศ. 1948 สหรัฐอเมริกาและโซเวียตได้ถอนทหารออกจากเกาหลี การแบ่งประเทศได้เป็นอันยอมรับแล้วว่าหลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งสองประเทศได้กลายเป็นตัวแทนของสองลัทธิอุดมการณ์ที่ครอบงำโลกอยู่ในระยะนั้นคือ ลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธิประชาธิปไตย